

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF.

40. szám.

XI. évfolyam.

ALAPITTATOTT 1870.

Angol, francia
uri divatcsikkek, fehérnemű
és kalap-raktár

Várady Béla

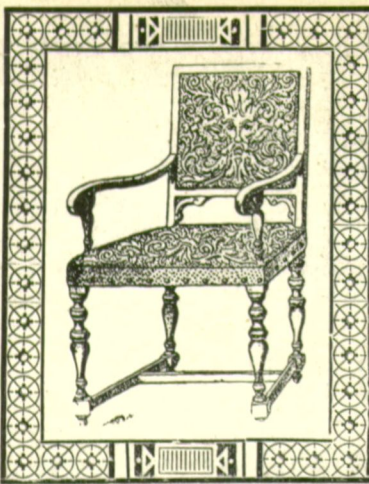
BUDAPEST, IV., Kishid utcza 9. szám.
Készít férfiruhákat
kiszárolag angol szabványokból
mérték szerint.

Szerkesztőség és kiadóhivatal

VII., Alsó-Erdősor 8. sz.

SADA JACCO.

Gmehling Hermann & Co

csász. és királyi udvari szállító

bőr- és bőrbutor-gyára

Budapest Bőrszékek, támlányok, mappák,

VII-ik kerület, Damjanich-u. 6. papirkosarak, kályhaellenzők stb.
Régi nádszékek bőrrel bevonatnak.

MATTONI-FÉLE
GISSHÜBLER
legújabb égvényes
SAVANYU-KUV

legjobb asztali- és üdítő ital,
kitűnő hatásának bizonyult köhögéskor,
gégebajoknál, gyomor- és hólyaghurutnál.

MATTONI HENRIK, Karlsbad és Budapest.

MICHELSTÄDTER S. E. ÉS H.

BUDAPEST

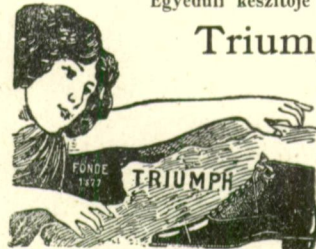
Váci-utca 3. — Erzsébet-körút 15.

Legnagyobb czipőraktár.

Czipők csak a legjobb anyagból, a leg-
elegánsabb alakban, a legolcsóbb árban.

Egyedüli készítője a gomb-, fűzés- és czugnélkül

Triumph-czipőnek,

mely egy érintéssel fel- és
lehuzható.

Vidéki rendelések pontosan
eszközöltetnek. Rendelésnél elég egy jól illő
ócska czipő beküldése

Ő fensége a svéd királyi
trónörökösné
udvari szállítója.

Ő fensége a
Mecklenburg-Schwerini
hercegnő u. szállítója.

HALUSKA JÁNOS

császári és királyi udvari szállító
BÉCS, I., Neuermarkt 13-ik sz.

Különlegességek angol női ruhákban,
kerékpározó-dresszek és turista-öltönyökben.

*Annamaria szálloda
Budapest, Károlyi-ut 7. szám.
A városi színház mellett.*

CZERNY-féle

OSAN

Legjobb a
szájnak és fogaknak.
Antiseptikus, konzerváló, tisztít,
egészséges, kellemes és jóval
előnyösebb az eddig ismert leg-
jobb fogszerek.

OSAN-szájvíz üvegekben ára 88 kr.
OSAN-fogpor dobozokban ára 44 kr.

CZERNY-féle Keleti:

A legjobb és legégsz-
écsőbb csóptörse-
i üvegfirt, hozzávaló
Balzsam-szappan
30 kr.

RÓZSATEJ

(Orientalische Rosenmilch.)

CZERNY-FÉLE

Tanningene

a legjobb
HAJFESTŐZER
sötétszöke, barnára,
és feketére.
Ára 2 frt 50 kr.

Törvényesen védve, lelkiismeretesen megvizsgálva, teljesen ártalmatlan.

ANTON J. CZERNY, Bécs, XVIII., Carl Ludwig Strasse 6.

Budapesti főraktár: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerésznél Király-
utca 12. és Egger-féle Nádor-gyógytárban Váci-körút 17., továbbá
minden gyógyszerárban, drogueriarban és partümeriarban. Szét-
küldés utánvét mellett. Megrendelések oly helyről, hol még raktár-
nincs, fenti cégek egyikéhez, vagy pedig közvetlenül a szállító-
hoz, a Czerny-céghez intézendők. Prospektus ingyen.

KITÜNTETVE: London, Páris, Bécs, Brüsszel, Konstantinápolyban, stb.

MENYASSZONYI Saját készítményű
KELENGYÉK.

Férfi fehérneműk és csecsemő kelengyék a legjobb minőségű
SCHÜLLER FERENCZ.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre kor. 20.—
 Félévre > 10.—
 Negyedévre > 5.—

Egyes szám ára 40 fill.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VII. ker., Alsó-Erdősor 3. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adának vissza.

— 2 — Budapest, október hó 7. — 2 —

Október elsejével kezdődött az új évnegyed.

Azon tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember hó végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

A HÉT szerkesztősége és kiadóhivatala,
 VII. ker., Alsó-Erdősor 3. szám.

Krónika.

Köhögés közben.

— okt. 5.

A prófószt azt mondja, hogy az orvos azt mondta... eh, mintha magam nem érezném, hogy ma-holnap kiköpöm a lelkemet.

Én pedig azt mondom: bolond a világ és nem érdemes benne többnek lenni, mint egy Grabenen sétáló főhadnagynak. Kapitánynak lenni már bolondság, mikor az ember mint főhadnagy is sétálhat a Grabenen.

Mindenbe bele tudnék már nyugodni — könnyű tudni, amikor muszáj — csak azok az ostoba firkászok békét hagynának a »regényemnek«. Ha odafön szerelemről recsegnek a tollak, én odalenn is dühbe gurulnék.

Egyebekben pedig — ha acceptálnám a regényt — a tragikus fordulat okát abban látom, hogy kissé elsiettük a dolgot. Várni kellett volna egy-két esztendeig, amikor divatba jött az, amiért én nekem most rabkoszton ki kell köpnöm a lelkemet.

Ha most kezdenők, mi volnánk a harmadik eset. A demokrata plebs tapsolt volna, ahelyett, hogy most magyar Dreyfust emlegetne és színházi elérzékenyedésben limonádét innék. Igen, harmadiknak lenni jó, de elsőnek lenni, mielőtt megkezdődött a tánc... ha már nem volna minden mindegy, boszankodnám e fatális időbeli különbségen.

De ki tudja, nem-e jobb így? Sőt ha ismét a Grabenen sétálhatnék, biztosra venném, hogy jobb így. Férj volnék és egy elválasztott boldog szerelmes pár egyik fele. Szerelem, hiszen én szerelmi-regény áldozata vagyok! Ördög és pokol! Csak ezt ne kellene tudnom!

Hej, mikor a Grabenen sétáltam, mikor főhadnagy voltam, ein fescher oberlieutenant! Mikor ma szemébe kaczag-

tam, akit tegnap elcsábitottam: a butuska varrólánynak; mikor udvarias kézcsókkal üdvözöltem a férje karján mosolygó szépet, akit szivemhez szoritottam, mikor nem a férje karján mosolygott... Ein anderes Städtchen, ein anderes Mädchen, mától holnapig tartó örök hűség, kaczagó találkozás és jókedvű elválás gyönyörűségét élveztem — ah igen, ez szerelem volt s husz éves koromban tán azt se bántam volna, ha egy szép asszony ablakából kiugorva a nyakamat szegem.

A szerelmes nem a pricsre való, azt elmeógyógyintézetbe zárják, ahol kitűnően érzi magát. Kocsikázik, lovagol, toiletteket rendel és nem fizet adósságokat. Az én helyem azonban a prics, a kazamata, a rabkórház, aztán — hiszen ugyanis tudom, mit mondott az orvos.

Fiatal emberek, okuljatok sorsomon. Ne annak a bárgyu nótának higgyetek, mely azt mondta: jaj annak, aki a magasba néz, hanem az igazságnak: jaj annak, akire a magasból néznek!

*

Mégis csak szomorú fiatalon meghalni. A magam bűne miatt? Nem! Ezt a hazudó sírkövet meg nem tűrhetem tetemem fölött. Meghalok, mert úgy tetszett valakinek. Boldogult elődöm, Olaf ur mosolyogva indult a vérpadra, megérte neki az a holdvilágos éjszaka azt a fizetséget. De én? Azért kell meghalnom, mert nem mondhattam nemet.

Ha akadna a skriblerok között egy hozzáértő igazságos ember, aki ezt kifejtené! Nem bánám, ha pipogyának látna is, amilyen voltaképpen nem vagyok. Hogy elkábitott a fejedelmi varázs! Boldog isten, amikor az ember asszonyra néz, eloszlik a fejedelmi varázs és marad az asszony. Csodálatos. Hány ezer ember látta őt és hány százezer tudja a Gótaiból, hogy a tavaszra már inkább ő mosolygott, mint a tavasz óréa. Még az arczképe is azt kiáltja: nem mondhatok nemet. Az áldozata lettem, mint valami gyáva szobalány az ellentmondást nem tűró gazdájának. Akár a váltót hamisítottam volna, akár a szerelmet hamisítottam: mindegy. Megbűnhődtem és megbűnhődöm az ő izléseért, mely lehet jó, vagy lehet rossz, de ez döntött, nem az enyém.

Tán most köhögöm ki az utolsó csöpp véretem. A láz körülölel lágyan, sorvasztóan. Milyen jól eső a tüdővészes láz, mennyire jobban, mint a szerelmi, melyért meg kell halnom. Ő azok a gyötrelmes napok és éjszakák, amikor boldogságot kellett adnom és úgy tenni, mintha találtam volna. Azok a hosszú, magányos együttlétek a

számkivetettségben, amikor ő örült a soha nem sejtett gyöngyéletnek, én meg szorongva lestem a pillanatot, amikor az elkerülhetetlen börtön megszabadít a boldogságotól! Lakájélet volt ez, a legcsunyább fajtájából, de kifelé adnom kellett a szerelmében mindennel daczoló hőst.

Hős voltam-e? Ő igen, mint a Grillparzer Bankbanusza, olyan fajta treuer Diener seines Herren. S kisütötték, hogy ő beszámíthatatlan volt. Egy örült szeszélye voltam. Egy örült áldozata vagyok. Tehát ott sincs több szerelem, mint a Dunában, melybe a megcsalt lányok ugranak. Örültség volt — de mi volt akkor az én áldozatom?

*

Olykor azt hiszem, hogy nemcsak meghalok, hanem halálra is vagyok ítélve. Tán titkos hadbiróságon mondták ki rám a tudóvész általi halált. Sohse tudtam, hogy van tudóm, most a köpőládában látom. S mint egy halálra ítélt, elgondolom, mit kívánnék magamnak, ha — mint a többi elítéltektől — tőlem is kérdenék utolsó kívánságomat?

Azt hiszem, semmit. Semmi esetre se azt, hogy még egyszer láthassam őt. A láz gyötrődéseiben pedig olykor csodatévő gnómokról álmodom, akik biztatnak: kívánj bármit és teljesülni fog, és én kívánok magamnak egészséges tüdőt, szabadságot, — ah, szabadságot! — jó szivart és embernek való ételt, kívánom a kardomat, meg az uniformisomat, kívánom, hogy újból sétálhassak a Grabenen, hogy újból lennék a fescher Oberlieutenant, aki voltam, megülném a lovat és nyernék, vesztenék a kártyán, betyárokodva követnék egy-egy szép asszonyt és kívánnék ölelő asszonyokat, szerelmes asszonycsókot — de nem kívánnám, hogy együtt legyek vele, hogy a sikerült példák nyomán oltárhoz vezethessem őt s addig éljek vele, amíg meg nem halok. Nem, nem, csak ezt ne! Bosszuálló tekintetes hadbiróság! Édes a halál olyanért, amit az ember még egyszer csinálna meg, de édesebb a legszomorubb halál, semhogy még egyszer essék meg az, amit első ízben sem a maga akaratjából csinált meg az ember.

Semper.

Cigaret-füst karikája —
Egyik a mást be se várja,
Mintha szólna: nem lehet! . . .
Rövid álom, rövid élvek,
Elenyészik, füst az élet,
Mint a kicsi cigaret.

*

Az úttörő a férfi mindig.
Nyomán a nő könnyen halad.
Azért ettől kérdezd: mi illik.
S amattól: tenned mit szabad.

*

A régiek költészete a *birás* költészete volt, a mienk a *vágyé*. Amaz szilárdan áll a jelen talaján, emez az emlék és a sejtelem közt ringatódzik.

Schlegel.

Szieszta.

*Hervadt gyepágyra telepedtem
A susogó nyárfák alatt,
Halkan száll az idő felettem
S oly gondtalan a pillanat.*

*Elnézem a hajlongó, rezgő,
Napfényben uszó lombokat,
Mig a korai őszi szellő
Évődve meg-megczirogal.*

*Elhallgatom — csodás ígézet! —
A lombok halk, titkos dalát,
Mig szivemen oly régen érzelt
Édes megnyugvás suhan át.*

*És jő a szél, a vándor lantos,
Mely a lombkoronákba kap
S az élő hűrok ezrén hangos,
Hatalmas dalok hangzanak.*

*S mig zúg a lomb és száll az óra,
A gondtalanul szárnyaló,
Száz ábrándom válik valóra
S álomnak tűnik a való . . .*

Kún József.

A kék szakállu.

Irta: LOVIK KÁROLY.

A pohorelői ákácok csöndesen susogtak, mint mindig, ha a temetőbe vittek valakit. Ilyenkor bizonyosan az elhunyt életrajzát mondogatták el egymásnak, hiszen a tót hegyek mögött az a kevés ember és kevés fa, aki összerakul, tövirül-hegyire ösmeri egymást. Az ákáczon tornászik a kölyök, később innét visz bokkrétát a menyasszonyának, itt hűsöl a gyerekeivel s végül ákácfa-koporsóban alussza az örök álmát. Az ákác a fák között a legutolsó, a pohorelői emberek sem tartoznak a halandók java közé. Valamennyi közül pedig talán leghátulsó sorban áll Cseróczi, tótul Cseranek, akinek a feleségét most viszik Szent Mihály lován. Az ilyen átkozott tót faluban az emberek többféle társadalmi konzessziót tesznek. Így teszem azt a vallás némileg másként alakul, mint a nagy városokban, ahol a luteránusoknak, a katolikusoknak, sőt a görög katolikusoknak is külön templomaik vannak és ki-ki saját kedve szerint tisztelheti az Istenét. Pohorelón csak egy Istenháza van s az luteránus, ámde a hitfelekezetek száma sok, már amennyire az egy olyan községben lehet, amelynek kétszáz főnyi lakossága van. De az ágostaiak itt csöppet sem keményfejúek s szépen megférnek egy gyékényen a katolikusokkal és nem egyesültekkel. Az idők folyamán azután egy galambösz pópista fertálytelkes odaállott a tiszteletes uram elé és azt mondta:

— Uram. Mi római katolikusok tőlünk telhetőleg hozzájárulunk a pohorelői templom föntartásához és jó keresztényeknek bizonyultunk. Szeretjük a tiszteletes uram beszédeit és épülünk a tanulságain; a buzaköbleink szintén pontosan beállítanak tiszteletesné asszonyomhoz. Engedtesék meg minekünk tehát az, hogy pro primo keresztet

vethessünk, pro secundo, hogy a miatyánk második felét jó katolikus szokás szerint hangosan és háromszor mondassuk el tiszteletes uram után, végül pedig, hogy Nepomuki Szent János zászlóját a hajóban elhelyezhessük.

Markusovszki tiszteletes uram világos fő volt s azért csakhamar belátta, hogy a katolikusoknak igazuk van. A jó Isten, aki már sok katolikus embert megsegített, nem fog megharagudni, ha a luteránus templomban keresztet vetnek, a Miatyánkot hangosan (és »mert tied a dicsőség és a hatalom most és mindörökké« nélkül) mondják el, és talán a zászló ellen se lehet kifogása. Ezentul tehát a ritus némileg a helyi viszonyokhoz simul s mondhatom, nem történt benne semmi hiba. Azon se kell tehát csodálkozni, hogy mikor a Szent Mihály lovát letették a sirgödör elé, az énekesek a circumdederunt-ot énekelték. Az ének szép, a halottnak pedig ugyis mindegy.

Am ez nem tartozik ide.

A pap és a koporsó között állott Cseróczi és kidagadt szemmel bámult az ákáczdeszkákra. Cseróczirol még Pohorelón is azt mondták, hogy nehéz felfogásu, pedig az emberek itt türelmesek és elnézők voltak. Mi is volt ő tulajdonképp? Az apja tót nemes ember, akinek két ökre, egy szamara, hét szilvafája és egy csomó adóssága. Ezek a tartozások az ajtóra vannak krétával följegyezve: szent dolgok, mint a frigyláda és nem volt még Cseróczi, aki letagadta volna őket. Váltó, kötelezvény az nem kell, a bizonyosság ott van az ajtón, amelyet árvizkor a padlás legszárazabb helyére visznek. Élete nem egyéb, mint ezeknek az adósságoknak csendes leróvása, így élt az apja, a nagyapja, az ükapja. Ha valamelyik meghalt, hivatalos személyek jöttek, felvették a leltárt s ők is respektálták a hitelezők érdekeit, teljes értékben jegyezték föl az ajtót. Urak a Cserócziak soha nem voltak, de parasztok sem: afféle középfajta gazdaemberek, akik éltek-éldegéltek, mint a katáng: dohányt vágtak, pipaszurkálót faragtak és legyeket irtottak. Iskolát csak az elemi végezte, többet tanulni nem kívánt, nem is tudott volna, mert többre nem tellett. Vele együtt lakott az öreg édesanyja, egy nyolczvan éves, fakó matróna, akit nem lehetett másként csak fejkendőben látni s aki a leghirebb szakácsnők közé tartozott. Külön titka volt mindegyik ételhez, hogyan kell megfőzni, helyesebben meddig kell a sütőben, lábasban vagy a nyárson tartani. Az időt miatyánkok szerint mérte: a főtt tojáznak három miatyánk kellett, a rántottának négy, a rostélyosnak tízenöt. Ameddig a nyelve könnyen forgott, az étellekkel nem is volt semmi baj, de mikor későbbben a szó már nehezen pergett s közbe-közbe az imádság eleje és vége érthetetlen módon összezavarodott fejében, főzési tudománya sokat veszített értékéből. Ezért készítette Cseróczi, hogy negyven éves korára asszonyt vigyen a házhoz s mikor az első asszony meghalt, másodikát vétetett el vele. Cseróczi csak nagy nehezen szánta magát e lépésre. Ki-kiment az első felesége sirjára, elnézte a papsajt-bokrokat és apró keresztet font a levelükből. A kis megemlékezést odarakta a gyöphantra és elbáméskodott rajta. De aztán hazament és megfogadta az öreg édes anyja tanácsát: új asszonyt hozott a házhoz, mert anyó azt kívánta tőle, gondolja el, mi lesz a házából, ha nincs asszony? Gondolkozni pedig Cseróczi nem szeretett, az ákáczfák sem gondolkoznak, mégis megvannak.

Egy esztendő alatt az asszony elpusztult és Cseróczi ma megint azon vette észre magát, hogy nyílt sirverem előtt áll. Hosszan elcsodálkozott ezen a szomorú eseten, aztán nehogy töprengeni kelljen fölötte, halkan az énekesekkel zümmögte a circumdederunt-ot. Mialatt így cselekedett, véget ért a temetés és Cseróczi hevesen zokogó édesanyjával egyedül maradt a sirnál.

— Mit lehet tenni? — kérdezte a férfi megnyugvással. — Elvégeztetett!

Az öreg asszony leszárította könyeit, aztán megindult a fával hazafelé. Ő se gondolkodott nagyon gyorsan, azért már a portáig érték, mikor így felelt:

— Mit lehet tenni? A ház nem maradhat így, árván. Odapusztul mindened, ha a cselédekre bízod. Én már, fiam, tehetetlen néember vagyok; hidd el, fiatal asszonyt kell a házhoz vinni.

Cseróczi estefelé a dohányvágásnál megszólalt:

— Gondolja, édes anyám?

— Gondolom, fiam.

Mikor a fiu lefekvés előtt megimádkozott, így folytatta:

— Választott is már talán valakit?

— Választottam, fiam — felelt az anyja lassan. —

Az özvegy Dusóczkinéra gondoltam; az özvegy asszony, ügyes asszony és ha kell, maga is a hátára veszi a gereblyét.

— Majd meggondoljuk, édes anyám — mondta a reggeli szalonánál Gáspár.

— Ugy, ugy, fiam — felelte az öreg asszony.

Másnap Cseróczi elhatározta, hogy gondolkozik. Kedve ellen volt az ilyesmi, mert meg kellett erőltetnie a fejét, de azért csak kiment a második felesége sirjához és leült a papsajt bokrok közé. Szép őszi délután volt, a rózsaszín sirköveket a csillogó békanyál barátságos, nyájas képpé füzte össze. Cseróczi utána nézett a varjaknak és elgondolkodott rajta, miért oly bolondok, hogy egyik fáról a másikra repülnek, holott senki se bántja őket. Még egy távoli kutyaugatásban iparkodott fölismerni, vajjon kinek az ebétől ered, aztán lassan tépdetni kezdte a papsajtbokrot és egy kis zöld keresztet csinált az ágaiból és leveleiből. Letette a sirhantra és soká rábáméskodott, mialatt boldog volt, hogy semmire se kellett gondolnia.

Igy elvégezvén a dolgát, hazaballagott és leült a tornác elé.

— No meggondoltad? — szolt ki az édes anyja a kis ablakon.

Cseróczi megijedt; most jutott eszébe, hogy elpusztította az egész délutánt.

— Nem... még nem... azaz, hogy...

— Pedig már itt az asszony — korholta az anyja — Kerülj csak beljebb. Rajta nem mulik, azt mondta.

Cseróczi tehát fölkelte és betotyogott az alacsony szobába, amelynek olyan szaga volt, mint az érett turónak. Egy kövér, feketébe öltözött asszonyság a boglyas kemence mellett állott és a nyakán lógó kereszttel babrált.

— Beszélj hát — biztatta az anyja — mit gondolsz?

Cseróczi nem gondolt semmit, boldog volt, ha semmire se kellett gondolnia. Ennek pedig az volt a legegyszerűbb módja, hogy odamenjen és kezet nyújtson az idegen asszonyságnak.

Dusóczkiné mindjárt másnap beköltözött a szobába, Cseróczi Gáspár pedig estefelé kísértelt az ákáczokhoz és egy szép, tarka ágat hozott a fiatal asszonynak. Az ákácz csöndesen türte, hogy menyasszonyi bokkrétát tépdjenek belőle, mert az ákácznak sincs kedve gondolkodni, holott az ákáczok között erre semmi szükség.

A költők és a hősök egyúgyazon fajtából valók. Nincs más különbség köztük, mint a gondolat és a test között. Az egyik azt cselekszi, mit a másik lelkeben megteremtett.

Lamartine.

*

Hajlam még nem tehetség és tehetség még nem művészet.

Eötvös.

*

Nincs hazafias művészet és nincs hazafias tudomány.

Göthe.

Nyílt egyszer . . .

*Nyílt egyszer egy lány kertjében
Egy szép hímes rózsá,
De széltépte és kacagva
A palatka szórta.*

*Azán hirtelen epedve
Vágyott a virágra,
Odaült a zöld tópartra
S egyre sirt utána . . .*

M. Kornis Aranka.

Krónika II.

Ladenschluss.

— okt. 2.

Aki valaha éjjel két óraker kesztyűt vásárolt a Friedrichstrassén, megdöbbenve vehette tudomásul, hogy a porosz *Ladenschluss*-törvény folytán október elsejétől fogva Berlinben este kilenczkor zárnak, s már most hétfőn is este kilenczről fogva a szokott sokaság hangtalan és leverten tolongott a máskor oly fényes, de azon este már oly élettelenül sötét Leipzigerstrassén, Friedrichstrassén és — ah! — Unter den Linden! . . .

Bizonyos, hogy Berlin egyike a kontinens legnagyobb és legkellemetesebb városainak. Kedvesebb csalódást el sem képzelhetni, mint könyvből vagy akár valóságból ismerve a világ legkellemetlenebb valamijét, a poroszszágot, s ehhez mért várakozásokkal képzelve el előre a poroszszág fővárosát, Berlint: a vasutról leszállat ott találnod magad egy palotás, virágos, fasoros és aszfaltos világváros legközepén, melynek szédületes forgalmán s bizsergő mozgékonyágán két törvény uralkodik: a rend és a jókedv. Önérzet és engedelmesség, komolyság és vidámság, munkában a legnagyobb stíl, életmódban vidékiesen naiv igénytelenség, a királyi székhely arisztokratasága s az óriási gyárváros demokratasága elegyedik ebben a szerencsés községben, melynek, a polgárságának, adatott rövid egy emberöltő alatt saját szemével követhetnie, a kisdéd makkból mint válik terepélyes tölgyfa. E nemzedék, e nemzet, az egész németiség páratlan szerencséjének szivárványos fényében fürdik ez a szerencsés város, melyben a benszülöttjén kívül csak egy él még vidámabban: az idegen.

Mi ennek az oka — az éppen a kérdés. Mert alig van Berlinnek különössége, amit, akár egyenkint, akár összevéve így vagy még jobban másutt is meg ne találna az ember. A berlini Muzeum, például, teljességével és kritikai megválogatottságával gyönyörűsége lehet a műtörténésznek, de Drezda, München vagy akár Bécs is a nagyközönség szempontjából messze elhagyja káprázatosan sok chef-d'oeuvre-jeivel. A Habsburgok udvari élete is különb valamivel a Hohenzollernokénál; a Deutsches Theater jó színház ugyan, de a Francaist alkalmasint nem mulja fölül, valamint asszony, étel, mulatság és elegancia dol-

gában sincs Berlintől mit irigyelnie Párisnak, sem Budapestnek. Mi Berlinnek törpefenyős és homokos környéke Bécs vagy Budapest környékéhez képest? hogy lehet egy napon említeni Versailles-t és Potsdamot, s a legkisebb kikötő tengeri perspektívája nem főzi-e le a Spree csatornaszerűségét? A londoni forgalom is van olyan, mint a berlini s Flórenczben is valamivel több a virág, mint Berlinben. Egy, csak egy sajátossága volt Berlinnek, amiben nem vetekedhetett vele sem London, sem Páris, sem semelyik más város: az, hogy, röviden: éjjel két óraker kesztyűt lehetett vásárolni a Friedrichstrassén. A berlini éjjeli élet más, mint akár a párisi, akár a budapesti. Nem egy osztálynak vagy egy csoportnak külön élete, nem a mulatók külön privilégiuma s az éjjeli lepkék külön birodalma. Éppen nem; hiszen a porosz ősi erény, a szorgalom s a kötelességtudás, ezeket a lepkéket már délelőtt tíz óraker kihajtja a Friedrichstrassére, hogy a kereslet ijedten törpül össze óriási kínálatuktól. Nem; a berlini éjjeli élet nem olyan, mint a más városbeli, még olyan sem, mint például a kopenhágai vagy a stockholmi, ahol az emberek szintén ébren vannak kettőig, háromig, s nem éppen orgiáknál, hanem egyszerű, kedves kávéházalásnál — de dolgozni nem bolondok, hogy esti haton tul dolgozzanak. Berlinnek az a különössége, hogy a berlini éjjeli élet nem külön és sajátos éjszakázás, hanem a berlini életnek folytatása; a nappali élet, mindenestől, mely délelőtti tíz órától eltart másnap hajnalig. Persze: egészen ez nincs így; a legtöbb üzlet akkor zárul be, mikor más városokban; a porosz hivatalok sem szolgálják tovább a közönséget, mint a francziák vagy a magyarok, s a nappali élet továbbfolyásának illuzióját mindössze annyi kelti, — s ez, alapjában, csekélység — hogy van Berlinnek három-négy utczája, melynek egypár szivaros, ételes és divatárus boltja éjjelen tul is nyitva van, a legtöbb pedig, ha zárt is, éjczakára kivilágítja a kirakatait. Ennyi az egész — s mégis, hogy ezt a keveset sem engedik meg, komoly emberek is tartanak tőle, hogy Berlin megszűnik világváros lenni. A közzgazdaság szemével nézve, ez bizonyára nevetséges tulzás, de a *je ne sais quois* — s ezek döntik el, melyik város a világváros — nem is a közzgazdaság, hanem a kabbaláknak titokzatos tudományába tartoznak.

Az egyik, *nem tudom, mi*, teljesen kiszámíthatlan: az, hogy mit és miért kedvel meg a közönség. Mindnyájan tudjuk, hogy vannak kocsmák és kávéházak, melyeknek sorra buknak meg a gazdái, mig végre elkövetkezik egy, ki se nem különb, se nem ügyesebb vagy lelkiismeretesebb a többinél, s mégis majd fölveti a szerencse. Vagy vannak helyek, sétaterek, utczasarkok, kies ligetek, melyeket nagy ivben kerül el az egész világ — egyszer csak egy padot tesznek oda vagy egy kis darab pázsitot, s a megátkozott hely egyszeribe fashionablelé válik. — A másik *nem tudom mi*, már megfoghatóbb. Világvárost a modern ember teremt, a modern ember ideges, az ideges ember pedig, minden doktor tudja, délutáni öt óra felé kezd ember lenni. Mindaddig úgy érzi, mintha fejbe kollintották és kerékbe törték volna — öt-hat óra körül egyszerre mintha felgördülne a fátyol a szemé elől, s

fölfrissülve és megkönnyebbülve néz körül a világban. Átkozottul kellemetlen hát, hogy mire ő fölébred, a világ elalszik, s mivel az ő szeme kinyílik, a boltoké becsukódik. Kéjes gyönyörűség ezzel a beteges egészséggel kóborolni az éjszaka villamfényvel galvanizált hamis életében — s a berlini centrum három-négy utcájának ez a sajátossága a benszülött számára megunthatatlan mindennapos gyönyörűség, az idegen számára pedig örökre feledhetetlen kedves emlék. A kilencz órai *Ladenschluss* ennek bizony végét veti, mint ahogy mindenki meggyőződhetik róla, ki egy vasárnap éjszakát végig ásitott Unter den Linden.

De ez aztán minden, mit a *Ladenschluss*nak ellene vethetni. Legyen bár igaz, hogy e törvény agrarius rancune volt a kereskedelem ellen, melyre féltékeny a gazda s a nagyvárosok ellen, amiktől meg az olcsó vidéki munkacserét félti, melyet a nagyvárosi jobb kereset mindinkább magához szí — az is igaz, hogy ez a *Ladenschluss* becsületes és hasznos, erősen szociális modern intézkedés, melynek komoly gazdasági kárát éppúgy nem lehet kimutatni, mint nem lehet a vasárnapi munkaszünetének sem, mely eleinte éppily kellemetlenül és bántóan zavarta kényelmes megszokásunkat s ma már szépecskén bele-törődött az egész művelt világ. Azokban a szépen kivilágított Friedrichstrasse-boltokban a leggyalázatosabb embernyuzás és kizsákmányolás folyt, melyet nem tett menthetőbbé, hogy a segédek nélkül dolgozó kis üzleteknél, önkínzása és önmagán való rablógazdasága volt a konkurrencziában lihegő tulajdonosnak. Bizonyára megvesztegető gondolat: éjjel két órakor kesztyűt vásárolni a Friedrichstrassén — de tulajdonképpen mi az ördögnek kell éppen éjjel két órakor kesztyűt vásárolni? Amit a kilencztől háromig tartott üzleti forgalom hajtott, nem volt annyi, hogy külön éjjeli szolgálatra telt volna belőle, e nélkül pedig ez a világvárosi gyönyörűség valójában napi tizenkilencz órás munkaidőt jelentett. Emberi sor ez? Szabad ilyesminek a világon lenni, csakis azért, hogy, mondjuk, ötezer bolond ember jobb szeret éjszaká sétálni, mint nappal? Vigyen el az ördög minden világvárost, pompát és gyönyörűséget, melynek vér, verejték, igazságtalanság és rabszolgaság a keserves ára. Gyönyörű és minden világvárosnál értékesebb java az emberiségnek ez az átlátás és annak intézményekben való megtestesülése. A Friedrichstrasse éjszakáinál külömbek lehettek a római, a velencei s a versaillesi éjszakák — s fényüknek ki kellett hunynia, mert rabszolgaságból táplálkozott. Azt az arisztokratságot, mely nem lehet el a mások szenvedése nélkül, le kell bunkózni, mint a veszett kutyát.

Ha előbb dicséretére mondtuk, most vigasztalásul mondhatjuk: azt a fajta éjjeli életet, mely Berlinnek volt a különössége, sehol a világon nem ismerik. Pedig Páris is világváros volna s a Szajna partján is van némi éjjeli élet, ha éjjel két órakor nem is vásárolnak kesztyűt a boulevardon. Ha a berlini éjszaka sétál, tessék a városnak még több lámpát gyújtani az utcán és például, négy-öt utcában városi költségen kivilágítani a kereskedők kirakatait — a kereskedelemnek is használ és, hárommillió városban, fejenként csak egy fillérbe kerül, nem, alapjában,

egy pár ezer túlfárasztott embernek életébe. Ez is szociális intézkedés volna, aminthogy az igazi szocializmus a társadalom-gyönyörűségei iránt nem kevesebb kötelezettséget érez, mint az egészsége és igazsága iránt. De, és erre való éppen a közös munka és a közös átlátás: egyik jönnek és egyik embernek a másik rovására nem szabad kielégülnie. Ha Berlin csak *Ladenschluss* nélkül tud világváros lenni, nem is érdemi meg, hogy világváros legyen. Ez szól Berlinre, és szól mindazokra a hozzánk közelebb fekvő világvároskákra, melyek csak szennyben, nyomoruságban és igazságtalanságban tudnak lépést tartani a nagyvilággal.

Tar Lőrincz.

Egy legyező-história.

Irta: HERMANN SUDERMANN.

— Miért oly álmodozó, oly szórakozott? A dalt, melyet halkan magában dudol, mintha én is ismerném? Szabad kérnem: ismételje meg!

Künn zug a szél,
Benn enyhe lég.

— Köszönöm; mindent tudok. Tehát ezért nem vette semmibe az ön hűséges szolgáját — tudja — tegnap este az operában. A mi szőkefürtű tenoristánk tehát az ön szívét megejtette már?

— Kérem, csak nézzen hamar a tükörbe — ez a pirulás nagyon jól illik az arcához. De hogy éppen a magas C-nek lovagja az, aki elővárásolta, az sehogyse tetszik nekem.

— Ön azt kérdezi, hogy miért beszélek oly gunyosan a tenoristákról? Oh, a világért se értsen félre!

— Nyomban kész vagyok hiteles bizonyítványt adni arról, hogy őt a férfivilág legfőbb ékességének tartom s szinte azt mondanám, hogy ő az az ideál, aki a szürke általánosságból világitva kikristályosodott.

— Higyje el, kérem, nem tréfából mondom. Tüstént be is bizonyítom, természettudományi alapon, tudja, a Nordau módjára. Figyeljen csak rám:

A férfinem legkiválóbb tulajdonsága a tetszés vágya. A férfi sokkal inkább, mint az asszony, tetszeni akar és kell hogy tessen. A fajfentartás ösztöne hozza magával, hogy az asszony kegyéért való küzdelemben mindenki a maga számára akarja a pálmát elnyerni.

Az asszony kegye az igazi tengely, amely körül a világ kereke fordul.

Az ő kedvéért ragyog a természet a legpompásabb színekben; az ő kedvéért zendül meg minden hang édes harmóniában s az ő kedvéért dühöng az az óriási harc, mely csak akkor fog véget érni, ha a világ fagyba burkoltan nyugalomra tér.

Ne csodálkozzék ezen. Mindezt betűszerint kell venni. Darwin és Häckel már rég megírta.

A természetben minden valamire való szép és gyakran a rettenetes is a férfi tetszés vágyának játéka. A tetszés vágya pedig, melylyel az állatvilágban, sőt a növények között is, a himnemű lény a jövendő élettársat meg akarja hódítani, három tulajdonságban nyilatkozik meg: a szin-pompában, az énekben s a harci kedvben.

A paradicsommadártól a páviánig s a huszárhad-nagyig az örök férfiaság a legragyogóbb szin-pompában jelentkezik, míg a nőnemű rész benső értékének szerénységében szinte eltűnik mellette.

A tücsöktől a fajdkakasig s a trubadurig többekévesebbé kellemes énekkel vonja magára a figyelmet, míg ellenben a nő önérzetes hallgatásba merül.

A vad vizibogártól a szerelemszomjas szarvasig s az isteni Achillesig a nő birtokáért ádáz harcok dülnek, mialatt ez csendesen üldögél a harci zajban s megvárja, hogy a küzdők melyike marad életben. Tetejébe aztán még dicsőítő dalt is vár Homértól vagy Offenbachtól...

Őn csakugyan azt gondolja? Hogy az éhség s nem a szerelem az oka a természet örök harczának? Igaza van, teljesen igaza van. De ha egy szép napon vége szakadna a szerelemnek, minden teremtett lény azt kérdené: »Mi az ördögnek ez a rongyos élet?« S ha nem volna képes arra, hogy pesszimista könyvek írásával üthesse agyon az időt, hálára volna kötelezve, ha valamelyik másik felfalná. S ezzel a harcz ki volna küszöbölve a világból...

A férfi és az asszony közötti természetes viszony mindaddig fennáll, míg hamisítatlan természeti erővel állunk szemben. Csak a mi elzüllött hiperkulturánkban változott meg a dolgok állása. Ahol a házasságkötés nehézségekkel jár, ahol a leány ki van téve annak, hogy aggszűz marad, ott megkezdődik az asszony vadászata a férfi után; kezdődik a kendőzés, jönnek a turnürok és chignonok, az öltözködés vetkőzéssé fajul; ott egyre a szűz imáját nyaggatják s ráfanyalodnak a vivásra is, mint például a párizsi hölgyek.

De térjünk vissza a természethez s a férfi hódításához! Abból a három tulajdonságból, melylyel az asszony kegye elnyerhető, egy férfi rendszerint csak egygyel rendelkezik; ritkább eset, hogy a természet bőkezű szeszélye kettővel ruházza fel, mint az, teszem, a huszárhadnagyoknál esik meg.

De képzeljen most egy férfit, aki a szerelem harczában mind a három fegyverrel áll ki a porondra! Természetes, hogy az asszonyszívek csapatostul repülnek feléje s sikereinek száma szédítő lesz, Berlinben magában például legkevesebb egyezer és három. S ilyen fenomenális lény, a természetrajzban s az emberiség történetében páratlan alak — a tenorista.

Már a szinpompa tekintetében is utolérhetetlen. Mert, kérem, melyik férfi merészelne ezüst vértzetben mint hattyulovag a nők előtt tetszelegni? Hát még a kiváltzott, rózsaszínű selymes... de, csitt szívem, ne szólj!

Ami az énekművészetet illeti, no, hisz az természetes, hogy ő az első — s ami a harci kedvet illeti — itt ne méltóztassék mosolyogni — nincs Bayard, nincs Cid, aki annyi hőstettel dicsekedhetnék, mint éppen ő! Hiszen az a könyörtelen harcz, mely minden áldott este közte és versenytársai, a rendszerint baritont éneklő és fekete trikóban járó alakok között folyik, mindig az utóbbiak morális vereségével végződik, habár ő, a nemes, nyomorultán el is pusztul. Hát a tűzhalált nem szenvedie végig a legnagyobb gyönyörrel, sőt leggyakrabban háromnegyed taktusban?

Igy ni. S ha most az utolsó tromfot is kijátszot-tam, remélem, nem fog kételkedni abban, hogy mi csakugyan ideális embernek tartjuk a tenoristát, még akkor is, ha a hivatásával járó előjoggal vagyis a veleszületett butasággal meg nem engedett módon élne is. De hátha ez a butaság talán éppen szükséges tulajdonsága az ideális férfiúnak.

Sajnos azonban, hogy az ilyen ideális férfiúnál rendszerint egy érzék hiányzik, az ideális szerelem érzete s jaj annak a szeráfi lelkületű hölgynek, aki annak a férfiúnak a lelkében azt keresi, amit mint énekes olvadó hangon megígér. Psyche örülhet, ha megperzselt szárnyakkal bár, de megmenekülhet abból a tűzből, melytől dicső fényt és enyhe meleget remélt.

S itt engedje meg, hogy elmondjak egy kis történetet egy emlékezetes jegyzőről. Elmékedésem keretébe éppen beleillik s pompás függelékét képezhetne Ovid Metamorfózisaihoz.

X. Lilli asszony — ne erőlködjék kérem, úgy sem ismeri — egyike azoknak a hölgyeknek, kik iránt régtől fogva rajongtam. Felesége volt egy weszfáliai vasgyárosnak, akinek az a kitűnő ötlete támadt, hogy egy félmilliós vagyon hátrahagyásával jobblétre szenderült. Halála volt az első szeretetreméltóság, amit neje iránt tanusított. Lilli asszony úgy jött el Berlinbe a nagyvilágba, mint egy elátkozott hercegnő, aki eddig egy kéményben töltötte idejét. Az a szokása volt, hogy mindig rálehel a karjaira, mintha most is a szénport akarná magáról lefujni. Egyébként pedig tiszta volt, szívének legelrejtettebb zugáig... Kedves, kicsinyke asszonyka, keskeny, fehér kezekkel, nagy, álmagat kék szemekkel és sötétbarna borzas fejcskével.

Idejött és várt — a szerelemre.

Mindnyájan csaptuk neki a szelet, de egyikünk se vált be. Az asszonyka úgy vélekedett, hogy tulságos könnyű portékák vagyunk, csak az igényeink súlyosak.

»A férfi legyen az én sorsom, én pedig az övé,« így szólt ő egyszer bánatos tekintettel, de neki erősnek kell lenni a lemondásban, aminthogy én is az leszek.« S itt mélyen felsóhajtott.

Én is felsóhajtottam s erre egymás szemébe nevetünk.

Ez időben történt, hogy egy hirneves énekes jött Berlinbe, rövid vendégszereplésre. Az asszonyok ujjongva várták s mégis reszkettek, mert a legvadabb donjuani romantika dicsfénye fogta körül alakját s az a hir járta, hogy még nem volt asszony, aki hódításának ellent tudott volna állani. Ismerjük azt a kéjes borzalmat, melylyel az asszonyok tulcsigázott fantáziája az ilyen héroszokat várja s tudjuk, hogy ez a láz mennyire ragadós.

Lilli asszonyt is elfogta az általános láz, sőt talán inkább, mint a többieket, mert lelkében a szerelemszomjas asszony csöndes vágyakozása egyesült a kíváncsi gyermek félnék borzadalmával.

Gyönyöríttasan jött haza az operából, ahol először látta az énekest, pompától környezve, ujjongással fogadva s babérral övezve.

Két napra rá egyik előkelő barátnőjétől meghívót kapott, melynek egyik sarkába írónnal oda volt jegyezve: »Ő is ott lesz.«

Ziháló mellét pehelykönnyű csipkével borította s akaratos fűrtjeibe reszkető kézzel tűzte a legillatosabb rózsákat. Mikor a bálterembe belépett, oly bájos és félnék volt, mint egy kis tündér, aki csak az imént került a földi pompa körébe.

Az énekes még nem volt ott, sőt attól tartottak, hogy az utolsó perczben kiment magát. Olyan kaliberű emberek, mint ő, könnyen tehetnek ilyesmit... Lélegzetét visszafojtva leste őt a kicsike asszony s a többiek nemkülönben. Ugy 1/9 11 óra felé örömteljes suttogás vonult végig a termen. Már az előszobából kiszivárgott a hir. Az ajtó kinyílt — ő volt. Fáradt tekintete hanyagul végigjárta a termet; a ház urnójét kereste, akit alig ismert. Egy byroni fűrt sötéten omlott redős homlokára... Valami könnyű, exotikus illat áradt ki belőle.

— Ő az, ő az én végzetem — suttogá Lilli asszony nedves szeméit lesütve, mert nem viselhette el a férfi tekintetét.

Az énekes eltűnt egy magányos teremben. Nem volt kedve ahhoz, hogy az időt társalgással elfecsérelje.

Kis vártatva megjött a hir: ő énekelni fog.

— Oh istenem — sóhajtá Lilli asszony — hogy fogom én ezt elviselhetni?

Az énekes ismét megjelent a nagy teremben. Világos-kék kesztyűs kezével idegesen simitgatta halántékát, mialatt a sötét fűrt a szemöldökéig lecsuszott. Nyilván Rubinsteint imitálta.

Énekelni kezdett. A Tosti-féle nyögdecslő áriát választotta, a »vorrei morir«-t, ugyanazt, melylyel Mierzwinski később oly pompás sikereket aratott... Hangjából a végtelen fájdalomnak egész világa áradt ki. A hangok úgy sujtottak le az asszonyok idegeire, mint a korbácsütések, melyekkel a flagellánsok kizsákmányozták testüket, hogy a kéjes fájdalom érzésében gyönyörködhesse. E hangokban benne volt a boldogság után való vágyak vad felkiáltása s a boldogságban elhalónak utolsó sóhaja... A művész homlokára kiült a Laokoon minden szenvedése. Fátyolozott szeme tétován tekintett szét a teremben, mintha menedéket keresne, mielőtt megtörik... És lám, a szép Lilli asszonyon akadt meg a szeme.

A gyönyör érzése futott át az asszony minden tagján.

— Vorrei morir — ismételte magában álmodozva. Szeme meglátta végre az üdvözítőt — nyugodtan halhat meg.

Amikor az asztalhoz mentek, a ház urnője hozzájött s a jótevő meghatottságával szorította meg kezét, mondván: »Hálát adhatsz az égnek, Lilli, mellette fogsz ülni.«

En kísértem az asszonykát az asztalhoz. Mondhatom, hogy nem nagy gyönyörűség volt, mert egész este nem nézett rám — nulla voltam... Ellenben szeme elnyelte a művész minden mozdulatát s szinte kéjesen szívta magába a szellőt, amit kabátja ujjának mozgása keltett.

Az énekes levetette kesztyűit s hanyagul beledobta egy üres kristálypohárba. Hosszu, sárgás kezét elborították a gyémántgyűrűk. Az ujjak között apró puderszemek maradtak, amiket gondosan lepergetett.

Nagyon szükségzavú volt. Mert hát a nagy emberek ilyenek.

De annál nagyobb buzgalommal foglalkozott a tényérjával. A tengerirák-pástétom nagyon tetszett neki, a báránysültből kétszer szedett, a pisztrángok megjelenésénél sötét ábrázatán először csillant fel az öröm sugara, s a pulárd végképpen visszaadta őt az életnek. Eközben pedig az ó-chambertint csak úgy öntötte magába...

Végre egy szelíd mosoly Lilli asszonynak is kijutott.

— Tetszett a dal, amit énekeltem? — kérde az asszonytól olyan tekintettel, mintha a világrejtélyt akarná megoldani.

— Oh, hogy háláljam meg e gyönyörű estét — dadogta az asszony.

— Oh, nem kell hálálkodni — veté közbe a művész s kezét bizalmasan rátette az asszonyka karjára. (En már másfél esztendeje ismertem, de ilyen bizalmas gesztust nem engedtem meg magamnak.) A művész folytatta:

— Ön volt az, aki engem lelkesített s ha benső érzéseimnek az énekben némi visszhangja támadt, azt csupán önnek köszönhetem. — Nyugodtan és folyékonyan mondta ezt, mintha könyvből tanulta volna.

Mit volt mit tennem? Átengedtem Lilli asszonyt a sorsának. S ő csakugyan lebilincselte az énekest, mert asztalbontás után elvonultak egy diszkréten megvilágított fülkébe s mintegy félóráig csevegtek.

Nemsokára rá, de még az ünnepegy befejezte előtt a művész eltávozott.

— Ugy látszik, még végig csinál egynehány budoárt, — mondá egyik epés barátom, — mikor látta, hogy az énekes az előszobából eltűnik.

Másnap délután Lilli asszony magához hivatott s örömtől sugárzó arczzal mondta el, hogy mi történt a fülkében.

Csudálatos lelki harmóniát fedezett fel kettőjük közt. Abban a felfogásban, hogy a szerelem az ember végzete, teljesen osztozkodtak s a lemondás teóriáját az énekes még szigorubban fejtette ki, mint az asszonyka.

Erre én gondoltam valamit, de persze eszem ágába se jött, hogy azt Lilli asszonynak elmondjam. Bár ne lettem volna annyira gyengéd lelkű.

A nőta vége az volt, hogy a művész lelkesedésétől elragadva, elvette az asszonyka legyezőjét, melylyel éppen játszott, s minden unszolás daczára nem akarta visszaadni.

— Mit tegyek, mondja? — kérde tőlem, látszólag tanácstalanul, de a szeme elárulta, hogy mennyire örül ennek a pajzán rablásnak.

— Legjobb lesz, — mondám félig tréfásan — ha megírja neki, hogy személyesen adja vissza a corpus delictit.

Az asszonyka a nyakáig elpirult. Meglátszott, hogy ezt a gondolatot már ő is hánytorgatta magában. Nemsokára kiadta az utlevelemet. Amikor később a legyező felől tudakozódtam, zavarba jött és kitérőleg válaszolt. Két hónap is beletelt, míg a rejtélyes esetét megtudtam. Szegény asszonykának be sok álmatlan órát szerezhetett ez a história.

Az a gondolat, hogy a legyezőt minden áron visszazeressze, egyre ott motoszkált a szerelmes asszony fejecskéjében. Még megbántott asszonyi méltóságát is feláldozta a kis szofista, hogy a légyotthoz kikunyorálja önmagától a engedélyt. Végre egy hősiesség tette határozta el magát s az énekesnek a következő sorokat írta:

»Uram!

Nagyon kérem, adja vissza, ami az enyém. E végből megváróm önt vasárnap 12 órakor a muzeum emeleti nagytermében.

X. Lilli.«

Ebből láthatja, hogy milyen naiv lélek volt! A muzeumba rendeli az énekest, oda, ahol csak süldő leányok és diákok adnak egymásnak rendez-vous!

A kitűzött órában az asszony csakugyan ott volt a terem közepén levő kerek pamlagon. Szinte elkábult a félelemtől s egyre az ajtót nézte.

A férfi talán egy negyedórát váratott magára; de hát ez nála így járt. Végre megjelent; drága czobolyprém volt rajta, a szája elé pedig egy kékszinű selyemkendőt tartott. Kelletlen kifejezés ült az arcán s meglátszott rajta, hogy sietős a dolga.

Tekintete végigsiklott a termen s kételkedve nyugodott meg Lilli arcán. Rövidlátó lehetett, mert nyomban még két másik hölgyet is fixirozott s ha Lilli asszony egy gyenge mosolylyal nem jön segítségére, talán el is ment volna mellette.

Erre azonban ő is nyájasan mosolygott, hozzá lépett s megfogta a kezét.

— Édes gyermekem — mondá halkan.

Az asszony belesápadt ebbe a megszólításba. Mi jogositotta fel erre?

Erre a férfi ismét rásandított féloldalt az asszonyra, kutató, kételkedő tekintettel, mintha nem biznék az emlékező tehetségében.

— Kissé sötét volt — mondá aztán halkan — szinte gyengéden, hogy tekintetének kellemetlen hatását enyhítse.

Az asszony csodálkozva nézett fel rá.

— Igen, kissé sötét volt ott a fülkében — viszonzá szégyenkezve az asszony.

A férfi mosolygott. Az asszonyka nem értette e mosolyt, de volt abban valami, ami pirulásra készítette...

— Oh, én boldog voltam — folytatá a férfi s bizalmasan megszorította Lilli kezét.

Az asszony felkelt, de a művész közvetlen eléje ült s kinyújtotta a lábait.

Ez a mozdulat a néhai férjét juttatta eszébe. S valóban volt abban valami, ami a férjek fesztelenségére emlékeztetett. Az asszony kellemetlenül érezte magát s újból elpirult.

S ismét látta azt a vizsga tekintetet, mely reája szegződik. Ez alkalommal a férfi már a fejét is csóválta.

— Milyen hőség van itt — mondá aztán, prémes bundáját felgombolva s keztyűjét lehuzva. — Eközben az egyik gyémántgyűrű leesett a földre.

Nyugodtan lehajolt utána.

— Ezt nem szabad elveszitenem, mert drága emlék N. hercegnőtől... Hirtelen elhallgatott s hivalkodva mosolygott.

Az asszonyka megrémült. Hisz ez lehetetlen! Talán rosszul értette.

A művész pedig kényelmesen tovább forgatta a gyűrűt s egyiket a másik után nézegette.

— Nézze csak ezt itt — folytatta a művész. — Az asszony azonban hirtelen félbeszakította, mert attól tartott, hogy a három gyűrű meséjének egy újabb kiadásával akarja mulattatni.

— Ismeri már a műkiállításunkat? — kérdi a férfitől.

— Nem — felelte a művész — s alig fojthatta el az ásítást.

— Végtelenül sajnálom, drága asszonyom — folytatta azután hanyagul; — de hogy *mit* sajnál végtelenül, azt az asszony sohase tudta meg, mert a művész hirtelen a torkához kapott s két gargarizáló hangot hallatott.

— Az ördögbe, már megint fátyolos a hangom, pedig ma énekelnem kell. Ez a czudar változó idő — jó lesz innen tovább állnom, mert különben végkép berekedek.

Ezzel fölemelkedett s belenyult a bunda jobboldali mély zsebébe, ahonnan valami fehér, négyszögletű kartont szedett elő, mely köré egy rózsaszínű selyem szalag volt kötve. Egy pillanatig habozott... a kétkező pillantás ismét felcsillant, aztán határozott mozdulattal és sokat ígérő mosolylyal átnyujtotta:

— És ime, itt van, amit kívánt.

Az asszony szinte gépiesen vette át a csomagot. Meg se mert mocszanni; olyan különös kellemetlen érzés vett erőt rajta.

A művész bucsuzóra megragadta az asszony kezét.

— Oh, mily örömmel csókoltán homlokoni, édes gyermekem — szólt suttogó hangon.

— Az isten szerelméért, sikoltott az asszony.

— De hát az emberek meglátnák — mondá a férfi nyugodt mosolylyal. — A viszontlátásra az operában... hiszen természetes, hogy eljön...

S ezzel kisetett a teremből.

Az asszonyka szinte kővé meredten maradt vissza.

— Miért bánik így velem? — kérdé hebegve önmagától. Mennyire szerette volna magát boldognak érezni s mégis olyan közel állt a siráshoz!

Szinte kábultan vánszorgott haza.

*

Otthon kinyitotta a skatulyát.

Bódító virágillat szállt ki belőle. A tetején egy levélke feküdt, melyen e szavak voltak:

»A boldog óra örök emlékeül.«

A levélke alatt pedig, sötétvörös rózsák között, a legező helyett ott feküdt — egy kapukulcs.

Sada Yacco.

Sada Yacco arczképét a kezembe véve, újra látom a művésznőt, úgy ahogy hónapokkal ezelőtt láttam Párisban, a kiállítás mulató-részében, a híres Rue de Parisban. A nagy nemzetközi keveredésben ez volt az egyetlen, igazán francia terület, a maga mulattató és látványosbódéival, az ő kis színházaival és énekes kávéházaival. A francziák itt állították ki az ő legkeresettebb czikküket: az elmésséget, esténkint itt sétáltak föl-alá a frakkos urak és az előkelő kokottok itt vitték sétálni a kis griffonokat és a nagy briliántokat. És itt, a Loie Fuller színházában, ebben a furcsa és misztikus kis épületben, amelyet a szerpentin-táncz építészeti megoldásának lehet nevezni, itt mutatkozott be a párisiaknak *Sada Yacco*, aki akkor már Londonban óriási diadalokat aratott.

És a Loie Fuller fantasztikusan megszerkesztett kis bódéja, amely hónapokon át kongott az ürességtől, most estéről-estére kétszer is megtelt, míg madame *Sada Yacco* és társulata bemutatta a *Gésa és a lovag* című két felvonásos japáni vérengzést. Egész Páris rajongott a japáni színészekért, Claretie, Sarah Bernhardt, Coquelin, Rêjane mind a legviharosabb lelkesedéssel verték a dobót a japániak és első sorban *Sada Yacco*, a japániak első tragikája mellett. *Sada Yacco* ugyanis nemcsak rangban első a japáni tragikák között, hanem időben is, ő az első japáni hölgy, aki a régi hagyományokkal szakítva, színpadra lépett és elvette a férfiaktól a női szerepeket. A japániak belenyugodtak a cserébe és egyszerűen olyan színésznőt kaptak, aki a japáni színművészetet diadalmas köruttra vitte egész Európában.

Sada Yacco, a főntemlitett, primitív szerkezetű, dalokkal és tánczczal fűszerezett tragédiában a szerelmes gésa szenvedéseit és halálát olyan megrázóan és megdöbbentően játszotta, ami kedves incselkedés és pajkosság pedig van a szerepében, azt olyan hódító bájossággal tárta a közönség elé, hogy a mindenféle faju és foku elragadtatásnak se vége se hossza nem volt. Visszafojtott lélekzettel lestük minden mozdulatát és különös gyönyörködéssel hallgattuk a dallamos japáni nyelvet, amely az ő ajkáról úgy hangzott, mint egy nagy és karcsu fekete czicza hizelkedő, panaszos, szerelmes miákolása. Mert *Sada Yacco* magas és karcsu, a haja fekete, a ferde metszésű szemében sötét tűz ég, de amikor a hihetetlenül piczi szája mosolyog, arcán a tragikus komorság csodálatos búbjának ad helyet. A nevetése, a kaczérsága csábító, a táncza olyan, mint a pillangó csapongása. Viszont tragikus kitörései ijesztőek, nagyszabásu haláltusája pedig, amely a darabot befejezi, borzalmas a maga természetességében.

Ez a hátborzongató verizmus, mintha sehogyan sem illenék bele a japáni keretbe, a kedvesen furcsa és mulatságos figurák közé, akiket mi eddig csak kályhaellenzőkön, vázákon és fúrge angol operettekben láttunk és akiken mi európai fölényünk büszke tudatában olyan jóízűen tudunk mulatni. De hát foglalkoztunk mi valaha Japánnal, tudunk róla valamit? Hogy ezek a kedves figurák sokkal több joggal mulathatnának rajtunk, az eszünkbe sem jut és bármily remek példája legyen is *Sada Yacco* az óriási japáni műveltségnek és intelligenciának, mi azért alighanem továbbra is csak egy nagy theaháznak fogjuk Japánt képzelni, gésákkal és művésznőkkel telnek. Szinte látom, hogy a jövő esztendőben, amikor a mikádó átjön Európába, az egész művelt világ furcsa lábmozdulatokkal és ugrádozásokkal fogja várni, miközben tiszteletteljesen mormolja a klasszikus operette-idézetet:

— Mi az istennyilát keres itt a nagy mikádó?

Ám, ha a japániak nagyok a maguk módja szerint, *Sada Yacco* a mi módunk szerint is nagy. Akkor is nagy színésznő volna, ha minden ekzótikus varázs nélkül, egyszerűen németnek vagy francziának születik. Művésze maga az egyszerűség, a természetesség, minden hangja szívhez szóló,

megható, az ember fölmelegszik és elérzékenyül, őt látván. És a társulata, milyen előadásokat produkál! Milyen eleven, mozgalmasság jelenetek, milyen nagyszerű rendezés! Az alig egy óráig tartó előadás a színházi szenzációk egész tömegével gyönyörködteti a nézőt, nem csoda hát, hogy a japáni színházakért ma az egész világ színházai versengenek. Am *Sada Yacco* most visszamegy Japánba, hogy párisi diadalait kiheverje és csak jövő tavasszal indul újabb európai körútra. Talán meglátjuk Budapesten is, addig pedig méltóztassanak az arczképével beérni.

Reporter.

Krónika III.

Az italáldozat.

— okt. 3.

(Történik: Kvang-Szü császár új rezidenciájában, egy mozgó vasuti kocsiiban, mely valahol Mandsuria felé kóborol a sinen. A császár, vastag szivarral a szájában, selyem párnákon heverész, s egy fonográf muzsikáját hallgatja. A fonográf Sembrich Marcella énekét reprodukálja. Bejön Kunkang nagytitkár, s megvárja, míg a fonográf elhallgat.)

KUNKANG: Adná a menny, hogy császári felséged kegyes lábaitól eltaposva lelhetném haláloamat!

A CSÁSZÁR: Bonjour, kedvesem. Őszintén örülök, hogy ragaszkodol a formákhoz, s ebben a szecsessziós világban még épen él benned az ősi mandsu udvariasság. Mi jót hoztál?

KUNKANG: Híreket Pekingből. Az ember nem hinné, felséges uram!... A disznók és kecskék — mert megengeded, ugy-e, hogy a nevükön nevezzem őket? — még mindig ott vannak!

A CSÁSZÁR: Valóban, már magam is kezdem őket unni. Ennyit nyavalyogni azért a csekélységért!

KUNKANG: Hiszen ami az egész hitetlen csordát illeti, azt hiszem, már szívesen visszavonulnának. Maguk az otthon maradt kecskék is azt mekegik, hogy elég volt már a komédiából, s hogy az a pár misszionárius nem érdemli meg ezt a nagy puszkaporfogyasztást, maradtak volna kedves anyjuk mezei kastélyában! De a német kóklerral nem lehet birni.

A CSÁSZÁR: Felséges unokafivéremről, a német szászárról beszélsz? Ó, vajha Kon-Fu-Csé szép halált adna neki, de azonnal!

KUNKANG: Erőnek erejével érdemeket akar szerezni. Már igazán tennünk kellene valamit, hogy lerázzuk a nyakunkról.

A CSÁSZÁR: Csakugyan boszantó, hogy nélkülözni kell az angol kést, a svéd keztyűt s összes kedvelt iparcikkeimet. Nem marad más hátra, mint kiengesztelnünk a fiatal strébert, hogy venné jóindulatába a menny s vezetné át a másvilág örömeibe!...

KUNKANG: De nagyon haragszik a követéért. Ennyi láрма egy emberért! Milliók egyért!... nem-igaz?

A CSÁSZÁR: Hát persze! Hanem azért mégis csak ki kell engesztelnünk valahogy. Utálom a kulturájukat, de angol kés nélkül mégse lehet az ember.

KUNKANG: Valami igen nagyot kellene hazudni nekik. Amilyen pökhendiek, olyan ostobák.

A CSÁSZÁR: Nem, ez már nem hat. Lassankint kitanítottuk őket. De, tudod-e, mi jutott eszembe, Kunkang?

KUNKANG: Vajha világosság gyulna agyamban, s beteg tökfajemmel utól tudnám érni Felséged gondolatát!

A CSÁSZÁR: Levelet fogsz irni unokafivéremnek, Kunkang! Levelet, a melyben szépen megkövetjük. Nagy dologra határoztam el magamat, fiam! Kész vagyok mindenre, a mi tőlem telik. Ird meg neki, hogy kész vagyok italáldozatot mutatni be az elhunytért!

KUNKANG (megdöbbenve): Italáldozatot?! Nem lesz ez sok, felséges császárom?

A CSÁSZÁR: Mindegy, kész vagyok a békéért a legmesszebb menő áldozatokra. Igenis, kész vagyok még az italáldozatra is!... Tudod mit, Kunkang?! Te léssz az, aki fel fogod áldozni magad a hazáért!

KUNKANG: Olyan porszem, mint én, a ki nem vagyok méltó rá, hogy talpadat hozzám dörgöld?!...

A CSÁSZÁR: Ha lud, legyen kövér. Ha már kész vagyok erre a hallatlan elégtételre, aminőre dinasztiám történetében nincsen példa, legyen méltó ember, aki az áldozatot bemutatja. Meg fogod irni, hogy maga Kunkang nagytitkárom lesz az, aki kiengeszteli a megboldogultat.

KUNKANG: S a misszionáriusokért is én fogok inni?

A CSÁSZÁR: A misszionáriusokról nincs szó. Azok nem számítanak. Csak a követért fogsz inni. De azért ne gondold, hogy feladatod könnyű s önfeláldozásod csekély lesz. Egy követért sokat kell inni.

KUNKANG: A mi tőlem telik, mindent el fogok követni. Nincs az a szesztartalom, amit le ne hajtának hazámért.

A CSÁSZÁR: Ne fogadkozzál ilyen könnyelműen. Figyelj ide; elmondom, hogy mi vár rád. Először sört fogsz inni, mert a megboldogult német volt. Azután bort, mert az istenek a boráldozatot kedvelik. Majd pezsgőt, hogy az előbbieket annál tökéletesebben lecsuszszanak, s az áldozatnak fogantja legyen. Végül vutkit, hogy Oroszország féltékenységét fel ne ébresszük. Képes vagy-e minderre, fiam?

KUNKANG: Ameddig fel nem dülök, felség!

A CSÁSZÁR: Ölelj meg! Mindig tudtam, hogy hü hazafi vagy.

KUNKANG: Csak azt az egyet kérem felségedtől, hogy ha az italáldozat folytán valami bajom történnék!...

A CSÁSZÁR: Légy nyugodt. Családodról gondoskodni fogok, s emléket állítatok számodra, amelynek márványára bevésetem, hogy: »Itt nyugszik a hü Kunkang, aki agyon itta magát a hazáért.« Végül italáldozatot fogok bemutatni lelked üdvösségéért. Tehát: kész vagy?

KUNKANG: Kon-Fu-Csé úgy segítsen!

A CSÁSZÁR: Akkor ölelj meg még egyszer. S most menj, ird meg a levelet.

(Kunkang elakar menni; a császár visszahívja.)

A CSÁSZÁR: Várj. Arra gondoltam, hogy unokafivérem talán keveselni fogja az egy italáldozatot. Isten neki, ne mondja senki, hogy nem tettem meg mindent, hogy nem mentem el az utolsó határig: én hajlandó vagyok

két italáldozatra is. Ird neki ezt: »A holttestnek Németországba való megérkezése alkalmával rendeljük, hogy egy második áldozatot is hozzanak egy oltárnál és ennek végrehajtásával Lunhahinaut, a pénzügyminisztérium elnökét biztuk meg.« Ez csak elég, mi? Mondd, Kunkang, tudsz arra esetet dinasztiam történetében, hogy az italáldozatot pénzügyminiszter mutatta be?

KUNKANG: Felség, lapozgattam a történelemben, de úgy találtam, hogy mintegy nyolcvezernégyszáz év óta nem volt rá eset, hogy pénzügyminisztert ilyen feladattal bíztak volna meg.

A CSÁSZÁR: Ezzel tehát unokafivérem meg lehet elégedve, nem igaz?

KUNKANG: Ha nem halt ki belőle minden emberi érzés: könnyekre kell fakadnia.

A CSÁSZÁR: Őszintén megvallva, van egy hátulsó gondolatom. Abban az esetben, ha netalán elég szivtelen volna a két italáldozatot is keveselni: elmegyek az önfeláldozás netovábbjáig, s kész leszek egy végső, egy harmadik italáldozatra is, amelyet már magam fogok bemutatni. De ezt ne ird meg neki most; ezt csak akkor írjuk meg, ha netalán válasza nem volna kedvező. Ha majd visszair, s közli velem, hogy így meg amugy, az a kérdés, mennyi lesz a szeszmenyiség, stb., vagy azt írja, hogy sajnálja, de két italáldozat neki kevés, legalább két és egy fél kell, mert neki magának is többre van, stb. — akkor, akkor magam is síkra szállok hazámért, s tudatom vele, hogy: legyen, rajtam ne muljon semmi, kész vagyok egy harmadik, személyes italáldozattal is megmutatni, hogy mily szentek előttem Kina és a külföld közös nagy érdekei! (Egy kis szünet.) Ha ezzel se lesz megelégedve: akkor igazán nem tudom, mit akar! . . .

Ygrec.

Papp Dániel hagyatékából.

Mausz a bandériumban.

Mausz Xavéri Ferencz azok közé a svábok közé tartozik, akiről nem tudni pontosan, hogy a frank-bajor törzsből valók-e, vagy a sváb-alemannból, de akiről pontosan tudni, hogy igen sok a pénzük. Ez az apáknak köszönhető, akik a déli vármegyékben egykor az őstermelés legkülönbözőbb ágait honosították meg: lovakat nemesítettek, repczét tenyésztettek s mesterek voltak a kereskedelem ama primitív de hasznos ágában, mely abból áll, hogy Pancsován megtöltötték a gabonás hajókat, Komáromban meg kiürítették. A differencián később kastélyokat vásároltak az utódok. Az utódok, akiknek egy-nemelyikét aligha ismerné meg az illető bevándorló ő, hanem láttára boszusan dűnyyögné a sirban: — »Ez nem az én vérem, ez a württembergi öröksherczeg.«

Mausz Xavéri Ferencz nem ilyen degenerált utód. Kissé elhizott, magas termete sajnosan nélkülözi a latin faj eleganciáját s ama nagy csontgombok, amelyeket a zekéin szokott hordani, mutatják, hogy ez ember a világ zajától messze elvonulva él. A valóság csakugyan ez. Mausz Xavéri Ferencz a koszovói pusztán csöndes vegetatív életmódot folytat s nyugalma, melylyel a jelent szem-

léli, csak akkor szakad meg, ha az ispán beszalad és jelenti neki, hogy a titeli zombék felől meztelen nyaku ragadozó madarak huznak. Xavéri Ferencz ilyenkor puskát ragad és kirohan a síkra s több czéltalan lövést tesz a levegőbe. A kastély ablaka erre rendesen kinyílik s a vadászhoz leszól egy bájos női hang:

— Szamár, miért nem hívtál engem! . . .

A hölgy, mint a bizalmas megszólítás mutatja, Mausz Xavéri Ferencznek a felesége, születésre nézve Petrovics leány. Petrovics Judit. Egy kis bajsza van neki. A papája másodalispán volt, a nagypapája aransarkantus vitéz s a harmadik nagypapája a Rákóczi-háborúk után vándorolt be Dalmáciából. Ép midőn idebenn elült a harc; hej, de micsoda harcok törtek ott ki, ahol a Petrovicsok letelepedtek. Azt mondják, hogy mióta az elődök Mária Terézia alatt katolizáltak, a család szelidebb erkölcsöket vett föl, de aki ránéz Mausz Xavéri Ferenczére, az nem fogja elhinni ezt a mesét. Ennek a szép asszonynak folyton remeg az orrczimpája s ha vékonyka, kurta lábával megrug egy bérest, az bizonyosan hanyatt esik. Amennyiben hát ezek a sajátságok a sárkányok családjában is meg vannak, ő nagysága nyugodt lélekkel sárkánynak nevezhető. A szegény Mausz Xavéri Ferencz pedig amugy is a mesalliance-os férjek keserű kenyerét eszi. Neje mellett nincs nagyobb hatásköre neki, mint Viktória királyné mellett volt a Prince Consortnak; pusztán a hadsereg van a vezetésére bizva, azaz a kocsisok, kertészek és aratók. A fontosabb kormányzati ügyekbe ellenben nincs beleszólása. Azokat az asszony önállóan intézi kicsiny pusztai szalonjában, ahol kínai apróságok helyett kitömött állatok vannak a polczokon: baglyok, fiókrókák, vércsék, meg egy királysas. Még csak a szakállas keselyű hiányzik a gyűjteményből.

A házaspár egészen különös módon került össze, mintha a sors azt akarta volna jelezni, hogy még nagy dolgokra vannak hivatva ezek ketten. Mausz ugyanis nem tartozott a vármegyében azok közé az ifjabb svábok közé, akiket a birtokos-gentry egyenrangúnak fogad el. Az ilyen indigenátusnak tudniillik rendesen két módja van: a jelölt, aki máltai lovagságra törekszik, vagy huszárönkéntesnek áll be és tartalékos lovastiszt rangot szerez, vagy pedig jogot végez és tiszteletbeli szolgabíró lesz a vármegyénél. Mausz Xavéri Ferencz, aki csak Keszthelyen járt a gazdasági iskolába, nem vehette igénybe ezt a két módot. Így tehát valószínűleg élete fogytáig sem került volna a vármegye legjobb családjai közé, ha a legutóbbi főispáni installáció alkalmából be nem megy a székvárosba. Ekkor történt ugyanis, hogy Mausz Xavéri Ferencz egy heves korcsmai összeszólalkozás után irtózatosan elverte Vujkovic Bélics Illés földbirtokost, aki anyai ágon a Karagyorgyevicsekkel van rokonságban s akit rettentő erejénél fogva az utolsó bölénynek neveztek a vármegyében. Mausz Xavéri Ferencz aztán a tett színhelyéről egyenesen a megyebálra ment s ez alkalommal egészen ismeretlen urak és hölgyek részéről is meleg ováció tárgya volt. Az első csárdás után a jelenlévők mind izgatottan tárgyalták az eseményt.

— Igaz, hogy a torkára hágott?

— Azt mondják, a kontras fogta a lábát.

— A bölény szeme egészen bedagadt . . .

— Ki fog vándorolni . . .

Petrovics Judit a kotillon alatt egy akkora csillagot tűzött a Xavéri Ferencz mellére, mint a mexikói Guadelup-rend, s a csillag közepére sajátkezűleg írta rá czeruzával: »Nem a paizs teszi a hőst, hanem az erő.« Mausz Xavéri Ferencz két hét múlva megkérte a Judit kezét. Koronát kapott szerelemért. Azután hazament és ismét visszaesett csöndes paraszti életébe.

Igy tartott ez egy kis ideig, de harmadéve egy kis változás történt Mauszékánál.

Harmadéve még alig tavaszodott s a koszovói kastély terraszán még plüstkarakóba kellett burkolózni, ha künn akart álmodozni az ember; a későbbi zöld vetések helyén még rőtbarna barázdák húzódtak, mikor Mauszné már a hódoló diszfelvonulással kezdte gyötörni az urát.

— Mi lesz a bandériummal?

— Semmi.

— Persze, ha a botosodban mehetnél, majd elmennél.

— Sehogysem megyek. Mindegy, akár 799 gárdistája lesz a szent koronának, akár 800. Fő; hogy a belügyminiszter ott legyen, meg a négy herold. Aki utánuk következik, úgy sem veszik észre.

Judit fölpattant. (Ez volt a harminczötödik fölpattanás ebben az ügyben.)

— Én pedig nem akarom, hogy azt mondják: »Mégis paraszthoz ment férjhez.« Ott a helyed az urak között. El fogsz menni; minek jelentkezél.

Ez volt a circulus vitiosus. Ez után rendszeren már az következett, hogy a sváb kiment és becsapta a veranda-ajtót.

— Miért jelentkeztem? — morogta. — Hát nem te diktáltad a levelet a főispánnak?!... A tagadóját annak a bandériumnak, majd most még a Wulfthoz járok lovagolni tanulni... Miska, fogj be, behajtok a paphoz tarokkozni. Te a rudasra ülsz — mondta nevetve — hadd látom, hogy kell lovagolni...

Ezek az összeszólalkozások így folytatódtak, Mausz Xavéri Ferencz így gunyolódott a lovaglás művészetén, míg végre is az egésznek az lett a vége, hogy junius nyolczadikán csakugyan ott láttam Mausz Xavéri Ferenczet a millenniumi diszfelvonulásban. Egészen közelről láttam a svábot, az idegenek páholya alatt egy felügyeletet tartó mentés-kucsmás tisztviselő udvariasan megengedte, hogy az úttest szélére álljak. (A tisztviselők is lehetnek minden ezer évben egyszer udvariasak.)

Mausz Xavéri Ferencz ott lovagolt a kis köpczös tiszti ügyész mögött, a Bólitok, Lukicsok, Bozovicsok és egyéb gyökeres nemzetségek között, a vármegye színeiben: gránátszínű mentében, rettentő sok fekete prém közé csavargatva, fején a nehéz históriai kucsmával, mely alatt még az Alvinczy gránátosai is összerogytak volna. Mintha valami gonosz inkvizitor találta volna ki ezt az iszonyu ruhát; a szegény kövér Mauszt nagyon megviselte a vallatás a rettentő melegben. Meglehetősen lógatta is a fejét, csak az igazságügyi palota alatt nézett büszkén az erkélyre, ahonnan Judit asszony integetett neki; a szép feleség a kis bajuszkával, fodrozott selyembluzban... A sarkon túl aztán ismét visszaesett Mausz az apathiába. A váczi-köruton pláne egészen elvesztettem a szemem elől. Ott valami pihenőfélélt tartottak a sorok s a nemzet daliái közül többen leszálltak egy pohár sörre a Hudicsok-féle vendéglőbe. Ha a prognózisom nem csalt, azt hiszem, Mausz Xavéri Ferencz ezután már nem is ült föl többé. A barátai kísértették haza a Hudicsokból. A lovát is úgy vezették az ó-utczán keresztül ki a városligetbe.

De a dolog lényege azért sikerült. Ugy történt, ahogy Judit asszony akarta. Mausz benn volt a bandériumban, egy okos asszonynak micsoda is egy kis mesalliance?! Egy okos asszony magához emeli a férjét, egy okos asszony a férjéből urat csinál. A Mausz Xavéri Ferencz példája igazolja.

Kár, hogy az okos asszonyt is messzire ragadja a siker. Ezt meg a Mausz Ferenczné példája igazolja.

A diszmenet után tudniillik sokáig csönd volt és nyugalom a koszovói pusztán. Xavéri Ferencz a forró napokat ott töltötte a vadszöllő-lugasbans esténként együtt sétált nejével a suhogó jegenyék alatt. A dicsőség sokára kibékítette őket, fejük fölött igen csudálkoztak is a kányák. Akkor egy szép napon így szólt Xavéri Ferenczné:

— A millenniumi diszmenetet Budapesten megörökítik egy nagy képen. Xavéri Ferencz, neked is rajta kell lenned. Küldd be a fotográfiádat.

— Minek az? — mondta Mausz.

— Annak, hogy aki ur, az legyen le is pingálva urnák.

— És te megelégszel azzal, hogy a festő ecsetje örökítsen meg? Hát a szobrász vésője hol marad? — kérdezte tréfásan Mausz.

— Jó, hogy eszembe juttattad. Ugy is föl kell menned Pestre a tavaszi gabona végett. Fölmegy hát és mindenekelőtt csináltatsz két fotografiát a körképnek arról a sarkáról, ahol meg vagy örökítve. Az egyiket haza hozod nekem (érts meg, Mausz! okvetetlenül haza hozod nekem); a másikat meg oda adod valami szobrásznak, hogy csináljon rólad egy kis lovas-szobrot terracottából. Az itt áll majd az étagéremen, a vércse meg a kopasz bagoly között.

— Hát képviselőnek ne lépjek föl? — kérdezte Mausz Xavéri Ferencz.

Az asszony hátbaütötte az urát s mindjárt azután sietett az ebédlőbe, ahová kihuzatta az ura koffereit. Ott csomagolt neki szorgalmasan estig. Hajnalban aztán Mausz elhajtattott a vasuti állomásra és feljött Budapestre. A szállóból ki is ment egyenesen a panorámába és másfél óra hosszat nyomozta az arczmását. Seholy semmi. Csaba vitézei között nyoma sem volt Mausz Xavéri Ferencznek, a sok füstöt vezér között a vármegye legtöbb küldöttére rá lehetett ismerni, ott voltak a Bólitok, Lukicsok, Bozovicsok, de Mausz Xavéri Ferencz, ami őt magát illeti, egy mentegombot sem volt képes fölfödözni. Mausz végre, szomorú sejtelmektől gyötörtetve, beállított a panoráma igazgatójához fölvilágosításokért.

— Hja, uram — mondta az igazgató — a vármegyék koncepciójában egy kis változás történt. Tudniillik Sáros vármegye csinálta az egész zavart; Sáros vármegyéből nemcsak az egész deputációt kellett megfösteni, de hozzá még további huszonnégyet is, akik idefönn sem voltak. Mindenkinnek volt egy sógora vagy bátyja, akit maga mellé rajzoltatott s ezek az urak olyan kedvesek, hogy semmit sem lehet nekik megtagadni...

— Jó — szólt közbe Xavéri Ferencz — festettek volna oda még huszonnégyet, bánom is én. De miért hagytak ki épp engem?!...

— Hisz ez az — mondta a direktor — a sárosiak kedvéért helyszűke állott be, tetszik tudni, helyszűke... Itt egy alispánt kellett törölni, ott egy polgármestert, a pannonhalmi főapát hat szürkéjéből is töröltünk kettőt, igen tisztelt uram, ön, a legnagyobb sajnálatomra, lemaradt a képről...

Mausz Xavéri Ferencz kábultan tántorgott ki az irodából. Ez volt az ő esete s Mausz azóta is itt tántorog Budapesten. Végigjárta már mindazokat a helyeket, ahol bánatot felejteni és a jövőre nézve biztatást és bátorítást meríteni lehet; nagy csontgombjai immár a legszelesebb körökben ismeretesek, de Mausz Xavéri Ferencz még mindig nem mer hazamenni. S homályos őszi reggeleken, ha hazafelé baktat, Mausz Xavéri Ferencz gyakran dadog ilyeneket:

— A képből tán ki lehetne vágni azt a sarkot... és újra föstetni... avagy a szepesi lándzsások közt látam egy hozzám hasonlót, tán annak el lehetne fösteni a körszakállát... Egy jász kun huszárt is kombinációba vettem... Mindent, mindent inkább, mint így hazamenni...

Igy álmodozik a nyomorult, megtört ember a hajnali kődben... Arczát metszi a szél, haját tépi a fuvalom, leheletén magyar cognac érzik... Rettentő az, ha valakit magához emel az asszony. Az embernek ilyenkor el kell készülnie a legvégső konzekvenciáikra.

SAISON.

A korzó alkonyáról.

1.

A Dunaparti ákáczfák alatt
 Maholnap már a villamos szalad,
 Ahol szemünk a vén Dunára nézett,
 Ott pöffeszkednek most a pályarészek.

Hol méltósággal hömpölygött az ár,
 Szemünk a rács túl alig látja már,
 Hol egykoron halért epedt a háló
 Ott most egyéb van: villamos megálló.

A kék hullámok zugása helyett
 Vad csöngetés zavarja meg fejed,
 A nyájas, enyhe esthomály helyébe
 A színes lámpák tarkasága lép be.

Ahova átkélltek a hegyek,
 Ott most kimérik a szakaszjegyet,
 Ott hol a sellő álmodozva uszott,
 Most klabriászt üznek a kalaúzők.

És most a korzó sivár és rideg ...
 De emlékézt az hiven őrzi meg
 A vasuton egy emléktábla-fajta:
 »Köpní tilos« — a sírfőlírás rajta.

2.

Óh más világ volt egykor itten,
 Szelidebben süttött a hold
 S a kis kioszk, az enyhe Hangli
 Akkor valóban Hangli volt.

E röpke névben annyi búbáj
 És mennyi emlék, mennyi fény!
 És a szőkőkut-káva mellett
 Mily álmodozva ültem én.

A legszebb asszony még leány volt,
 Nézttem merengve, együgyűn
 S kabátom gombján számolgattam
 Hogy tudna-e szeretni hűn?

Ő férjhez ment (nem a kabátom)
 S a férjével ott ül ma is,
 Előkelő kabátja gombján
 Babrál, számolgat maga is.

De ő nem kérdi azt a gombtól,
 Miért a szívem úgy eped,
 Azon tünődik, jó-e venni
 Még villamos részvényeket?

3.

Oly szép volt egykor itt a séta,
 Itt járt a bankár, a poéta
 S kedves mamája oldalán
 Itt tipegett az ifju lány.

Ezen a népszerű helyen
 Hányszor fakadt a szerelem
 S hányszor lett házasság belőle
 (Bár néha csak rövid időre!)

Óh vége lesz örökre annak
 Ha itt »Megtelt« kocsik rohannak...
 Kisasszony, itt nem vált kegyed
 Csak a kalaúznál jegyet.

4.

A forgalom az egyre nő bár
 És a poézis egyre fogy,
 De én azért szegény poéta
 Mégis megélek valahogy.

Nekem valóban oly kevés kell,
 Hogy boldog és vidám legyek
 A poézis az kenyeret ad,
 S a villamos — szabadjegyet.

Incubus.

INNEN-ONNAN.

△ **Kinevezések.** Madarat tolláról, minisztert arról ismerni meg, mivel hizelegnek neki és milyenek az emberek, akikben kedve telik. Széll Kálmán dicsőséges bölcsünkéről most ez a nóta járja: ime, Pupák, aki azt hajtogatod, hogy nem tud cselekedni, most beszélj! Mutass csak egyetlen hivatalos lapot, mely ennyi kinevezést tartalmazna, mint a tegnapi. Meg kelene fogni a kezét, mert annyira benne van a cselekvésben, hogy nem bírja abbahagyni. — Csakugyan, Széll Kálmán kinevezett — minden habozás nélkül — főrendiházi elnököt, alelnököt, asztalnokot, tárnokmestert s egy féltuczat főispánt. Ez, ugy-e bár, energia? Másfél esztendeig szorongatták a főispánok miatt, most egyszerre benne van a kinevezésben. Olyan fajta energia ez, mint mikor valaki órahosszat didereg a víz mellett s nem mer beleugrani. Mikor aztán hátulról belökik, akkor örülten tempózni kezd s örül, hogy már benne van a vízben. Aztán igazán érdekes, mennyire megnyilatkozik ezekben a kinevezésekben a Széll ur rosszhiszemű gyávasága. Lámpával sem találni bennük politikai karaktert, pedig éppen ezt várták a kinevezésektől. A főrendiház elnökségébe beletette az egyházpolitikai liberálisokat, a zászlósuri méltóságokat odaadta az egyházpolitika ellenzőinek. A főispánok se hidegek, se melegek, se egészen nemzeti pártiak, se egészen liberálisok. Mindez arra való, hogy mindenkit kielégítsen és senki se tudja, hányadán van a kormánynyal. Hát ez az igazi Széll, még akkor is, amikor cselekszik. Ha puska volna a kezében, azt is úgy sütné el, hogy a golyó visszaszaladjon a kilőtt patronba.

* * *

△ **Báró Schossberger Zsigmond.** Rosszul tudják a lapok: már nem mehetett el a *Tékozló apa* premiéréjére, akkor már viaskodott a halállal. Éjfélre aztán utolsó lélegzett, nyugodtan, megbékülten, a könyvei rendben vannak, a lelkiismerete is, nemcsak végigélte, hanem le is szolgáltatta az életét. Akárhogy torlódjanak is mostanában az antiszemita hullámok és a vérbeli arisztokrata gőg, amelylyel leginkább az arisztokraták tollforgató lakájai vannak eltelve, a Schossberger Zsigmond, a zsidó báró alakja tiszteletreméltóan rajzolódik a mai társadalomnak képében. Ős, ahogy gunyosan mondják az új nemesekről, ős, ahogy én komolyan és a férfi erények előtt tisztelettel meghajolva mondom. Patriarchális alak, patriciusi, puritán becsületesség pénz-keresésben és pénz-költésben egyaránt, nagy erények gyakorlója, olyan erényeké, amelyek a mai világban ép oly

jelentősek és termékenyek, mint hajdanában a harci erények, a régi ősök erényei. Rengeteg vagyont szerzett a szorgalmával és megtartotta, az országra nézve hasznossá tette a becsületességével. Az öreg bárórol keveset beszéltek, rosszat egyáltalán nem, mert rossz mondanivalója senkinek sem volt felőle, a jót pedig úgy gyakorolta, hogy ne beszélhessenek róla. Jótékonyágáról csak azok tudnak, akiknek részük volt benne s támogatta a kulturális intézményeket, a szokásos applomb nélkül. Konkrét gondolkodású és konkrét érzésű ember volt s az egész emberek derült bonhomijával gondolkodott. Az a nagy krízis, amely az elmúlt nyáron házát érte, egy pilanatra sem ingatta meg sem korrektségében, sem humorában. Mindent munkával szerzett és mindig úgy, hogy a háza gyarapodása összhangban volt az általános gazdasági érdekekkel. Az ilyen ős csakugyan ebbe a világba való s óhajtható, vajha többen volnának ilyenek, mint a hányan vannak!

* * *

**** A magyar feltaláló.** Képzeld el Stephensont, hogy gyalog kénytelen vándorolni, mert nincsen pénze, hogy vasuti jegyet vegyen; képzeld el Edisont, hogy nem telefonálhat, mert nem tudja a telefonelőfizetési díjat lefizetni és végül képzeld el Kohn Lipót, akin adót akarnak végrehajtani, jóllehet ő volt az, aki az adószedés egy nevezetes formáját: a házbérkrajczárát kitalálta. Igen, husz év előtt, mikor még Kohn Lipót maga is gazdag ember volt, azzal a propozícióval állt be a polgármesterhez, hogy minden emeletes ház minden lakója fizessen egy krajczárt a köztisztasági alapra. Azóta ezekből a krajczárokból forintok lettek, viszont azonban Kohn Lipót forintjaiból krajczárok: a feltaláló elszegényedett s most a városhoz fordul kegydíjért, amiért annak idején adószedési eszmét ajánlott. Tehát van nemezis e földön és igaz az irás mondanása: Ki miben vétkezett, abban bűnhődik. A dologban pedig a legszomorubb, hogy a város hűtlenül cserbenhagyta Kohn Lipót és eszméjét nem akarja honorálni, mert nyilván úgy okoskodik, hogy adót feltalálni könnyebb, mint adót fizetni. Ilyen hálátlan a világ, ilyen gonoszok az emberek; az utolsó évtizedekben Kohn Lipót volt az egyetlen magyar feltaláló és jóllehet az ő felfedezése csavarok dolgában kifogástalan, hűtlen szülővárosa még az eszme kiválóságát sem akarja elismerni. Ezért nincsenek magyar feltalálók!

* * *

**** A Palais Royal esztendeje.** A *Palais Royal* egy francia színház, amely azzal dicsekedhetik, hogy az Ur neki adta a világ leghosszabb esztendeit. A *Palais Royal* egy esztendeje hosszabb, mint más embernek az egész élete, legalább arra következtethetünk azokból a szépen megfogalmazott hírekből, melyek a különböző újságok színházi rovataiban napvilágot látnak. A dolog ugyanis úgy áll, valahányszor egy budapesti színház francia bohózatot hoz színre, az előzetes kommunikékben mindig gondosan kifejti, hogy »a darab a *Palais Royal*-ban a mult évben több, mint háromszázszor került színre«. Az olvasó ezt el is hiszi, el is felejt s így nem veszi észre, hogy a következő francia bohózat előadása előtt újra fölbukkan a hír, hogy: »a darab a *Palais Royal*-ban a mult évben több, mint háromszázszor került színre«. Ha valaki leülne és összeírna, hányszor kerültek a mult évben a francia bohózatok a *Palais Royal*-ban színre, arra az eredményre jutna, hogy a *Palais Royal* egy esztendőben körülbelül 80,000 előadást tart, vagyis a *Palais Royal* egy esztendéjét 80,000 nap alkotja. Minek tovább keresni az életelixirt? Aki soká akar élni e sártéken, csomagoljon össze, utazzék Párisba és üljön be a *Palais Royal*-ba, Mathuzsálem lesz belőle és, ha a kommunikéknek egyebekben is hitelt lehet adni, mindvégig kitűnően fog mulatni.

ő A csavar. A Zeppelin gróf kormányozható léghajója másodszor nem szállt fel a héten. Körülbelül három hónapja annak, mikor ugyanezt először cselekedte. A második kísérlet igazolta az elsőt és most már alig lehet kétséges, hogy a harmadik igazolni fogja a másodikat. Változás csak annyiban történt, hogy először felszállt a gömb, csak kormányozni nem lehetett, most másodszor fel se szállt, tehát Zeppelin grófnak megmaradhatott az a meggyőződése, hogy most — kormányozni lehetett volna. Ez a meggyőződés pedig bőven elegendő arra, hogy továbbra is folytassa a kísérleteit. Két hónap vagy egy félesztendő mulva az érdeklődők megint össze fognak seregleni, hogy a korszakos találmány első működésénél jelen legyenek és a korszakos találmány megint nem fog funkcionálni. Az a bizonyos csavar, megint az a bizonyos csavar lesz a balsiker magyarázata, amely az adott pillanatban hűségesen elromlik, meghiusítván a fölszállást, de — indokolva az újabb kísérletet. Ez a szerencsétlen csavar, istenemre, derék, becsületes és nagylelkű egy szerszám. Ez a konzekventer elromló csavar, míg egyrészt nemesen magára veszi a balszerencse odiumát, másrészt nemesen megóv, megőriz és épen tart egy illuziót, egy nagy csomó ember reményességét és egy vakmerő ambíció hitét. Lehet, hogy Zeppelin gróf kutató elméje rossz nyomon jár, lehet, hogy ambíciója sikerének dicsősége más számára rendeltetett, joga a sikerre, ha hozzá eszköze nincs, nincsen: de törhetetlen hite okvetlenül megérdemli, hogy a hányszor kísérlete kudarcot vall, mindig megtalálja azt a szerencsétlen csavart, amely éppen akkor romlott el, mikor funkcionálnia kellett volna.

* * *

**** A hideg vacsora.** Budapesten ötszáz ezer ember között vasárnap este átlag négyszáz ezer eszik hideg vacsorát. A többi javarészt abban a szomorú helyzetben van, hogy egyáltalán nem vacsorázik s csak igen keveseknek adatott meg, hogy ünnepnap estéjén meleg hussal táplálkozzék. Ezek a kevesek pedig a cselédjeink, akiknek vasárnap délután kimenőjük van s akik kocsmában vagy vig társaságban, de mindenesetre párolgó tényérok mellett töltik el a szabad napot. Ez a modern Saturnalia, mikor a cselédből lesz az ur, az urból pedig cseléd, aki többnyire nagyobb buzgósággal és hűséggel szolgálja alantasait, mint azok őt. A hideg vacsorára most békiyót vetett a rendőrség s aki vasárnap este kocsmából vagy csemegeüzletből akar vacsorálni, annak szalámi helyett a lemondás jut. Ha a rendeletnek az a tendenciája volna, hogy ezzel a hideg vacsora egyszersmindenkorra megszűnjék, mindenki föllélekzenék. Fájdalom, ez lehetetlen, mert a cseléd szívósan ragaszkodik a maga jogához és a maga bakájához, ez a két tényező pedig megfordított arányban áll a meleg vacsorával. Henrik király elérte, hogy minden szolgájának vasárnap tyuk főjjon a fazekában, de azt, hogy a gazdáéban is ott pompázzék a kakas, sose tudná kivívni. Arra, hogy ez a szomorú állapot megszűnjék, nem elegendő a főkapitány hatalma. Mert nem a bodegákat kellene vasárnap reggel bezárni, hanem a kaszárnyákat, erre pedig a térparancsnokság, amelynek semmi köze a vasárnap munkaszünethez, semmi hajlandóságot sem mutat.

* * *

ő A milliók utja. Körülbelül most egy esztendeje egy ötletes riporter sorra interviewolta az amerikai dollárkirályokat: hogyan lehet az ember gyorsan, de biztosan millionárus. A dollárkirályok nem tértek ki a kérdés elől, válaszoltak, amit azonban mondtak, mind csupa közkeletű igazság volt, amiből csak az derült ki, hogy az okszerű megmilliomosodáshoz teoriában az utcasarki koldus is ért annyit, amennyit Vanderbilt Jakab. Theoriákkal azonban el volnánk látva, nekünk pozitív milliókra volna inkább szükségünk. És e tekintetben ama

válaszoknál többet ér az, amit a most Bécsben időző Rockefeller kisasszonyról, a legcsengőbb nevű dollárhercegnők egyikéről olvasunk az újságokban. A praktikus lapok ugyanis kiszámították, miképpen szaporodik Rockefeller kisasszony imponálóan tiszteletreméltó vagyona. Tehát reggel héttől, mikor a friss leányka felkel selymes ágyából, fél kilenczig, amikor reggelizik, a vagyona tizezer dollárral gyarapszik, kétórás délelőtti sétája alatt pedig tizenkétezeröttszáz dollár a tőkeszaporodás. Ime, tehát megvan a milliók kulcsa! Olyan egyszerű, hogy szinte szégyen, hogy egy fiatal leánytól kell megtanulnia a vén Európának. Tessék korán kelni, lehetőleg későn reggelizni, minél tovább sétálni és nyugodtan tünni, hogy a dollárok ezalatt szaporodjanak. Vagyont gyűjteni igazán nem nagy mesterség!

SZINHÁZ.

A tékozló apa.

(Dráma öt fölvonásban. Írta ifj. Dumas Sándor. Fordította Fáy I. Béla. A Nemzeti Színház péntek esti bemutatója.)

A *Tékozló apa* minap újra forgalomba hozott előszavában az ifjabbik Dumas csak úgy melleleg a dráma egyetlen bizonyos törvényét is megállapítja. »A drámát — ugymond — más irodalmi fajtákkal szemben, falli vagy menyezet föstményhez hasonlíthatjuk — s jaj a festőnek, ki alakítás közben számba nem veszi, hogy munkáját majd bizonyos távolságból nézik, alulról fölfelé s alsó megvilágításban.« Ez igaz volt Dumas fiú előtt, igaz most ő utána is — s a dráma határain bármennyit tágitson, a materiáján bármennyit változtasson a művész szabadságát s a művészet törvényeinek természettudományi voltát hirdető modernség: éppen e természettudományi meggyőződésénél fogva kell meghajolnia a goethe-darwini morfológia előtt, mely szerint a dolgok külső formája törvényszerűen következik a materiájukból, a rendeltetésükből s a környezetükből. A vízi növénynek más a formája, mint az erdeinek, s az olvasásra s az előadásra szánt költői munkák közt való különbséget semmiféle szecsesszió nem ronthatja le. Az északi drámának, nevezetesen Ibsennek, nem az új problémák teszik az erejét, hanem a régi, kipróbált technika. Minden egyéb divat dolga vagy félreértéseké. Divat: ez azt jelenti, hogy az Ibsen mélységei drámai szempontból nem értékesebbek a Dumas fiú problémáinak ma már szemmel látható sekélyességeinél. A sok nyomoruság, a gazdasági s a feminista mozgalmak idejében több érdeklődést keltenek bennünk az Ibsen szociológus problémái, mint a Dumas fiúéi, melyek a jómódjukban léhaskodó hímek és nőstények unalmának kérdései lévén, az embernek sokszor az az érzése, hogy: huszonöt bot oldja meg a problémáitokat, ne pedig oly szív és oly elme, mint a Dumas fiúé! De voltak régi poéták, akik sem kis, sem nagy szociológiát nem üttek s az ő mesedramáik mégis ránk maradtak, problémák nélkül is. Miért? Mert, először is, a drámáik jók, másodsor pedig, mert ők maguk nem voltak üreslelkű emberek. A művész, bármi formában, önönmagát adja, s ebből következik a művészet egy másik parancsa: hogy a művész legény legyen a talpán, mert nem mindenkitől fogadok el tanácsokat s nem mindenkinek az ábrándvilága érdekel. Munkák, melyek egy jó, okos és nagy ember lelkét sugározzák vissza — még pedig *lege artis*, vagyis drámánál a színpadi technika törvényei szerint, mert hiszen a színműjátszásnak is megvannak a maga szigorú optikai törvényei — az ilyen munkák mindig értékesek s mindig tetszőek maradnak,

ha a témáiknak divatja is mulik vagy félreértett külsőségeikből nem is csinálnak hamis kódexet. Mert ez is megesik olykor — s abból a természetes fejleményből, hogy, a skandináv szigetvilág izoláltságánál fogva, ott a beszéd, az érintkezés és a közlekedés formái mások, mint itt a kontinensen, bolondság afféle törvényt kidestillálni, hogy a modern dráma legyen szaggatott, sejtető és szimbolista. Minden civilizációnak megvan a maga tolvajnyelve s megvannak e nyelvben a metafora voltukból kivetkezett metaforák s egész meghatározott gondolatrajokat ébresztő célzások, melyekről a bensülött már nem is érzi, hogy metaforák és célzások, de az idegen számára egyszerűen arabusul vannak. Vagyis: Ibsen az ő norvégjei számára éppoly érthető és világos, mint az én számomra az én Petőfim vagy az indus számára az ő Kalidászája vagy a francia emlékün nevedekett kontinens számára az ő par excellence világos és logikus Dumas fiú. Viszont ezt a mi számunkra szükséges szájbárgó világosságot a norvég hallgató bizonyára kicsinyeskedések és fölösleges szószaporításnak fogja érezni, csakugy, mint ahogy például az elvont gondolkodású és közvetett kifejezésű keleti ember előtt a nyugati egész gondolkodás ostobának, korlátoltnak és röghöz tapadónak tetszik. Ime az esetlegességek a művészetben, melyekből tudakos kodifikáló mánia örök törvényeket faragni. Nem különösen, szinte szimbolikusan hat-e ránk, hogy az Ibsen legtöbb alakja, kézi táskával a kezében megy végig a színpadon? A berlini új esztetika alkalmasint a modern dráma örök kellékei közé sorolja ezt az uti táskát — holott, aki járt Krisztiániában, emlékezhetik rá, hogy ott mindenkinél, asszonynál, férfinél és gyermeknél, utcán, hajón és villanyos vasuton ott a kézi táska, melyben taláthatatik vajjas kenyér, hálóing, váltó, puder, hajsütő vas vagy végrehajtási végzés, de probléma csak vajmi ritkán találatik benne. Nem; a ködösség és a sejtetés nem a *Ding an sich*-ban van meg, a norvég költészetben, hanem a mi kontinentális szemünknek szubjektív látási módjában.

Mindebből mi következik? Az, hogy, mint más művészi munkának, a drámának sincs több konservátora, mint mesterség és egyéniség. Minden több és minden más: esetlegesség. Esetlegesség például, hogy bizonyos időkben bizonyos témák érdeklik az embereket s régi nagy íróknak ismét divatja kél, ha a témák foglalkoztatják az embereket. De, és ez a fő, a legdivatosabb téma sem hat, ha rosszul van megcsinálva és rosszhiszeműen. Viszont: a legkedvezőtlenebb időkben is legalább is tiszteletet kényszerít ki a művész, ki a témával *absconds* jár a napi érdeklődés országutjától, de *tud* és *valaki*. A Brieux-k s a Marcell Prévost-k nem a problémás költészetet kompromittálják, hanem a maguk korlátolt vagy üzleti lelkét. Dumas fiú nem a probléma-költészetet igazolja, hanem a jóságot, a bölcsességet, az elmésséget s a tudást. Természetes, hogy jó és bölcs embertől szívesen fogadunk el oktatást, viszont az ilyen természetű ember hajlik is az oktatásra. De ha minden problémázás nélkül egyszerűen csak mesél — de ő mesél és *lege artis* mesél: meghallgatjuk akkor is. Ha nem ez tenné, a megint fölkapott Dumas fiúst megint lómtárba kéne vetnünk: a nagy és komoly kérdésekkel foglalkozni kénytelen modern ember számára annyira kicsinyes és léha az ő legtöbb problémája. Az ember elképed ezen a társadalmi csudán: hogy az emberiség egyik legmélyebb elméje, legérzőbb szíve s legélesebb szeme érdeklődéseivel ennyire belül tudott maradni a klub-világ határain. Ebből a szempontból a *Père Prodigué*nek kéne az ifjabbik Dumas legjobb és leghatásosabb darabjának lenni, mert minden munkái közt ennek legmélyebb és legvonzóbb a problémája. S mégis, érezzük, ez a darab farasztó és vegyes hatású, mert, éppen mert a költője magát írta meg benne, nagyon

is szemérmes tartózkodással írta s aggodalmas óvatosságában bizonytalanul is csinálta meg.

A *Père Prodigue* témája nemcsak a könnyelmű apa s a komoly fiu, hanem valósággal a Dumas père s a Dumas fils problémája — nem ugyan úgy, hogy ez a bölcs, ez a finom lélek mintegy a családi fehérműjét szellőztetné a színpadon, de úgy, ahogy e század harminczas és negyvenes évei, s ismét ötvenes és hatvanas évei viszonylanak egymáshoz — vagyis, e problémáit általános emberivé emelve: a hőskor s az epigonkor. Ne vegyük rossz néven, ugymond az ifjabbik Dumas, az apáink könnyelműségét, állhatatlanságát, romantikáját és élvhajzását. Mert a királyokba csak e romantika merhetett belekötni; a szabadságért csak e könnyelműség tehette koczkára az életét s az élvezeteknek e megbecsülése érezhetett csak forradalmi szánakozást a világ javainak élvezetétől kitagadottak iránt. De ti is, apák, ne vesdék meg a fiaitok józan tartózkodását, mert mi, ha könnyelműek vagyunk, nem a Klio táblájára kerülünk, hanem az árverési hirdetménybe, s szívünk hevülete nem az örök nőiséget szolgálja, csak uzsorásokat hizlal és kottokat. Ezt a problémát tárgyalja a *Père Prodigue*, de oly kicsinyes eszközökkel, s ez örök emberi összeütkezést a társaságos életnek olyan szűk és üres körébe állítja elénk, hogy ennek értéktelen bonyodalmai közt a problémája elsekélyesedik, a személyei ellaposodnak, s a darabnak igaz értéke nem marad több, mint amennyiből, igaz, husz modern író is megélhetne: az ő szikrázó elméssége, mely az ő végtelen jószágát szolgálja.

E vegyes hatást még vegyesebbé tette a ma esti előadás, melyben a szemellátható igyekezeten kívül kevés vallott egy magasabb ambíciójú színházra. Kezdjük mindjárt a főszereplőkön: a père-n, akit *Náday* adott, s a filsen, akit *Ivánfi*.

Nádaynak megvan az ő régi jó hangja, az ő elmés elbeszélő módja — de a tékozló apa történelmi nagyszerűségéről és méltóságáról teljesen megfeledkezett. Ez a Dumas père csakis az adósok börtönébe juthat el, de sem a Monte Christot nem írja meg, sem nem lesz garibaldista. Egy kicsit: vén kecske, aki még mindig megnyalja a sót, s egy kicsit: jól konzervált öreg ur — de hogy más fából faragott ember is, mint mi vagyunk, s a naivságnak nemcsak gyerekes bája, hanem hősi ereje is megvan benne: azt tolmácsolni a Náday eszközei nem futják. Nagyon is a főlshínen maradt ez az ábrázolás, annyira, hogy mikor a szerző, egy-egy bonyodalomból, az ő szokott huszáros módja szerint, kipróbált színpadi chablonnal vágja ki magát — így például, mikor a tékozló apa párbajt vállal a fia helyett — Náday oly messzire nyul vissza a régi szavaló iskola elnyűtt mozdulataihoz és üres pátoszához, hogy nagyon is tullicizálja vele a Dumas fils banalitását. »Még csak az kéne, hogy megöljék a fiamat!« — ezt a hős fenséges egyszerűségével mondja a tékozló apa. Náday ezt oly zokogó pátoszsal mondja, mint egy birch-pfeifferes anya, ami nem igen illik Dumas filshez, de még sokkal kevésbé talál magához a vidám, könnyed és mindeknek fölött száraz Nádayhoz.

Azonban: Náday mégis csak Náday marad, vagyis a születtet színész, ki mindenekefelett mihelyt kilép a színpadra, uralkodik rajta — néha tán úgy, mint Sancho az ő szigetén, de: uralkodik. *Ivánfi*től, ki a *filst* adta, ez az erő hiányzik — sokak szerint csak még hiányzik, mert ez jórészt gyakorlat dolga is, amiben e nagy ambíciójú s ritka műveltségű és intelligenciájú fiatal művésznek mindaddig kevés része volt. E gyakorlat tán fölnyitja az Ivánfi szemét egy bizonyos különbség iránt, melyet így, papíron, bizonyára komikus megmagyarázni oly nagy, általános és még inkább színházi ismeretű embernek, mint amilyen ő. Mi egyáltalában nem irtózkodunk attól, hogy a sti-

lusok bizonyos kipróbált és állandó eszközökkel dolgozzanak, s ha a színész életet tud beléjük lehelni, ám éljen tetszése szerint a színpad megállapított hangjaival, mozdulataival s arczjátékaival. De minden stílusnak külön ilyen eszközei és kliséi vannak — s a magunk részéről bármennyire vesszük észre az Ivánfi vonzódását a francia klasszikus játékbéli stílus iránt: társadalmi darabnál ezek a klasszikus klisék kisírnak és kikéredzkednek. Hiszen a francia társadalmi darabnak is vannak ily szép, kipróbált és patron-eszközei. Itt láttuk például, Budapesten, a híres Düményt, ezt a kitűnő színészt, kinek e kitűnősége bizonyára nem az ő eredetiségében gyökeredzik, hanem éppen a színpad régi kipróbált eszközein való biztos rendelkezésében. Nos, az ő eszközei teljesen mások, amint lehetnek a Mounet-Sullyé, s az André de Rivonnière vagy az Armand Duval arczán másképp tükröződik a belső indulat s más a némajátéka is, mint a Hippolité vagy a Britanikuszé.

Ez alapviasszágra aztán ráduplázott a szereposztás is. A *Rákosi Szidi* asszony talentuma határozottan komikaivá fejlődött — lehet, hogy csak idők folyamán, de ez ma már valóság — s ha még annyi diszkreczióval, finomsággal és, mint a tékozló apa jellemzésében tette, ritka beszélő művészettel adta is a Godefroyné szerepét: tulságosan tartózkodnia kellett s ezzel bizonytalanná és ingadozóvá tette azt a különös szép női alakot, melynek épp az volna a feladata, hogy mindig biztosan és határozottan, az ő nemes és okos célját, hogy a tékozló apával elvetesse magát, következetesen szembe előtt tartva akkor is ott lebegjen a színpadon, mikor nincs rajta. A *Tournasse* groteszk és humoros parasita-figuráját pedig mért kellett *Gyenessel* drámaivá és gyűlöletessé tétetni, s ezzel érthetlenné tenni, az aranyszívű tékozló apa mért ragaszkodik mindvégig ehhez a megvetni való élősdiehez?

Két kísérletet is láttunk: *Hettyey* Arankát, egy számító és nagystilű kokott szerepében, s *Mészáros* Gizellát egy okos fiatal lány s csacsi fiatal asszony figurájában. Nos, *Hettyey* Aranka kokott is volt, számító is volt, de nagystilű nem volt. Ez nem a francia társadalom: ez a francia bohózat kokottja. *Mészáros* Gizella annyira uj és annyira elfogult, hogy igazságtalanság volna véglegesen itélkezni róla. Annyi szemmel látható, hogy a mozdulatait s az előadása hangját nem belülről meríti, a szerepéből s a maga egyéniségéből, hanem kívülről, az ő színházi megfigyeléseiből és primadonna tanulmányaiból — s e partout-természetesség élettelenességét hiába galvanizálja az erőltetett élnökség, melynek természetes, hogy minden egyes ilyen exklamációs és ives mozdulat után kifogy a lélekzete, s a játékot minden uj végszóra újra kénytelen kezdeni. De mindez minden kezdőknek közös betegsége; alkalmasint Duse Eleonóra sem kezdette másképp.

A többiek olyanok voltak, mint máskor. *Paulayné*-nak jelentéktelen szerep jutott; *Császár* egy kicsit sablonos volt, de nyugodt és elegáns, *Helényi* komoly, mint egy szövetkezeti igazgató, *Horváth* Zoltán pedig elmés, mint egy berlini képes levelező-lap. A Fáy Béla nyugodt, szabatos és folyamatos fordítása volt egyedül dumas-i érték ez előadásban, melynek inkább a törekvése méltó az elismerésre, mint a foganatja.

Pató Pál.

Tetemre hívás. Arany balladájában, amelyet Farkas Ödön az Operaház számára megzenésített, nincs cselekmény, csak mese. A cselekmény lényege a delibéráció, a tanakodás, vagyis a főszemélyeket olyan helyzetbe kell hozni, hogy tűnődhessenek, miként oldják meg a drámai csomót, így-e vagy amúgy-e; ők azután tetszés szerint intézik a végső fordulatot. A Farkas szövegkönyvében nincs meg ez a fordulat, a darab

a tetemrehívással végződik, egy megindító babonával, amelynek azonban egyik félre nézve sincs drámai következménye. A zene nem egészen jóhiszemű. Ugy látszik, eleget akar tenni a modern néző idegességi szükségletének és Wagner-féle disszonanciákat hoz unos-untalan. Ezek reánk úgy hatnak, mintha novellában olvassuk egy lapon huszszor azt, hogy »meleg fagyosság«, »angyali gonoszság« stb. Hogy e disszonanciák sűrű használata nem természetes nyelvjárása a szerzőnek, bizonyítja az, hogy de vlszont, ahol Wagner minden jóhiszemű hive, akinek meg van a biztos etimológiai érzéke egy-egy Wagner-féle tájszólás iránt, tényleg éles, kiáltó disszonanciákkal élt volna, ott a Farkas zenekarában elsimulnak a haragos habfodrok és szinpadon, orheszteren nyájasság ömlik el. Szembeötlő az ott, ahol Bárczi Benő atyjától azt halljuk, hogy »gyanus néki mindenki, aki él«. Ép ilyen helyeken nyulhatott volna be Farkas a Wagner szókészletébe. Mivel modern zeneszszel van dolgunk — és pedig nagyon képzett, tartalmas művészzel — nem igen értjük azt sem, hogy miért huzódozik a deklamálástól és miért érez még mindig vonzalmat a strófa-dal és a korárszerű, széles táltos-ének iránt?

Passió játékok. A városligeti szinkör nyara véget ért, a vidám tréfákat Feld apó ismét elzárta Pandora szelenczéjébe. Hogy az ősz borus hangulatát szinpadján is képviseltesse, a hivatalos szezon befejezése után a derék direktor oberammergaui passió-játékokat adat. Sokan nézik ezt a német specialitást, amely magyar köntösben is beválik és épen egyszerűségével megható. A kis szinpad, amelyen annyi pajzánságot követtek el a nyáron, most áhitatosan vezekel meg jókedvű csintalan-ságaiért, amelyeket mindenki szívesen bocsájt meg neki.

Uj könyvek.

Csergő Hugó: *Az utolsó felvonás.* Feiks Jenő czimrajzával. Budapest, 1900. A Pesti Napló kiadása.

Tolnai Vilmos: *Magyarító Szótár* a szükségtelen idegen szavak elkerülésére. A magy. tudományos Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából és közreműködésével. Budapest, 1900. Hornyánszky Viktor könyvnyomdája.

Lord Albert: *Buda fejlesztésének programja.* Kulturális, ipari és városrendezési kérdések.

Rudnay Győző: *Vasárnap.* Versek. Budapest, 1900. Deutsch H. Zsigmond könyvkereskedése.

Ebeczky Béla: *A hogy jöttek.* Budapest, 1900. Singer és Wolfner kiadása.

Craven Ágostné: *Elianne.* Regény két kötetben. Francziából fordította Dr. Rada István. Budapest, 1900. A Szent István társulat kiadása.

Gabriele D'Anunzio: *A Tűz.* Egy nagy művésznő szerelmi regénye. Fordította: Lyka Károly. Budapest, 1900. Szilágyi Béla kiadása.

Hajós Endre: *Ünnepi Emlékkönyv az ógyallai m. kir. orsz. meteorológiai és földmágnességi intézet felavatása alkalmából.*

KÖZGAZDASÁG.

A »Mutual« newyorki élet-biztosító társaság. (»The Mutual« Life Insurance-Company of New-York) azon alkalomból, hogy Magyarországon való eredményes működésének 10-ik esztendeje betelt, közzé teszi azon osztlékok kimutatását, melyeket ezen első 10 éves időszakra biztosítottainak fizet. Az átlagos eredmény egy-egy évdij 232—291⁰/₀-ának, illetve a 10 éven át befizetett összes díjak 4—41²⁰/₀-os kamatoskamatjának felel meg.

Az »Anker«, élet- és járadék-biztosító-társaság (Magyarországi vezérképviselőség: Budapest, VI., Deák tér »Anker-udvar«). 1900. augusztus havában benyújtott a társaságnál 738 ajánlat 3.462,689 kor. biztosított összegre és kiállított 695 kötvény 3.143,617 kor. összegre. — A befolyt díjak összege 1.053,033 kor., a kifizetett károké 138,807 kor. — A január—augusztus havi időszak alatt benyújtott 6617 ajánlat 33.344,996 koronára és kiállított 6014 kötvény 29.196,962

koronára. Díjakért bevétel 10.380,097 kor. Károkért kifizetett, 1.450,063 kor. — A haláleseti biztosításoknál A. osztlékterv szerint a nyereség-osztlék az elmúlt évben az évi díj 25⁰/₀-át tette kit A vegyes- és takarékpénztári biztosításnál B. osztlékterv szerint az összes befizetett díjak 3⁰/₀-a fizetett ki nyereség-osztlék gyanánt. A társaság vagyona 1899. deczember 31-én 134 millió kor. Biztosítási állomány 500 millió kor. Eddigi kifizetések összege 221 millió kor.

HETI POSTA.

Olvások. Kivánságuk, mint minden buzgó praenumeránsé, teljesedett. Hogy mit jelent a név? Mit jelent a Marcsa vagy Panna? **Emléklapra.** Kár volna emléket ezzel a verssel a legfeketébb lapra írni.

Nem közölhetők: A tekintély. — Soha.

KRONODORFI
SAVANYUVÍZ
az előkelő világ asztlali vize.

Magyarországi
főraktár:
Budapest,
V., Zoltán-u. 10.

Royal szálloda. Budapest.

A főváros leglátogatottabb étterme.

Estéknként az elite-közönség és a művészvilág
találkozó helye.

Minden este cigány-zenekar.

Smidt Károly, igazgató.

Kiss József összes költeményei

Első olcsó kiadás. Ára bérmentve küldve 1 frt 60 kr.

Megrendelhető A HÉT kiadóhivatalában.

Kurczk
és Fsa

Photozinkografiai
műintézetek
készíti a legjobb
licbet
mindennemű
nyomtalványhoz

Budapest, VIII. Szentkirályi-utca-13